

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD UNIVERZITY KARLOVY,

Institut mezinárodních teritoriálních studií,

obor Německá a rakouská studia

Diplomová práce na téma:

Extrémní pravice po sjednocení Spolkové republiky Německo

Vypracoval: Aleš Vašíček

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Kunštát

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité prameny.

V Praze, dne 22.června 2006

Aleš Vašíček

Obsah

1 Úvod	4
2 Literatura a metodologie	7
3 Vymezení pojmu pravicový extremismus.....	11
4 Rozdíly mezi východem a západem SRN v otázkách pravicového extremismu	13
5 Empirické průzkumy názorů Němců v otázkách pravicového extremismu v letech 1990 až 2000	14
6 Historie extrémní pravice v SRN v letech 1945-1989	17
7 Extrémní pravice v NDR.....	23
8 Počátky REP, DVU a NPD v nových spolkových zemích po sjednocení	23
9 Neonacistické a militantní hnutí v nových spolkových zemích 1989 - 2000	26
10 Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD)	28
10.1 Vývoj NPD v letech 1964-1972	28
10.2 Organizační složka a struktura NPD po sjednocení SRN.....	30
10.3 NPD a její ideologie po sjednocení SRN	32
10.3.1 Pojetí <i>Volksgemeinschaft</i> u NPD	35
10.3.2 Projevy rasismu a antisemitismu u NPD	37
10.3.3 Pokusy o revisionismus u NPD	39
10.3.4 Útoky proti parlamentární demokracii a právnímu státu v NPD	39
10.3.5 NPD a mládež	40
10.3.6 Volební výsledky a taktika NPD na spolkové a zemské úrovni po sjednocení SRN	41
10.3.7 Řízení o zákazu NPD v letech 2000-2003	45
11 Proces intelektualizace v rámci extrémní pravice	50
12 Deutsche Volksunion (DVU)	51
12.1 Organizační složka a struktura DVU.....	52
12.2 Ideologie a cíle DVU	53
12.2.1 Antisemitismus v pojetí DVU	54
12.3 Volební taktika a výsledky DVU na spolkové a zemské úrovni v letech 1990-2006	55
13 Die Republikaner (REP).....	58
13.1 Organizační složka a struktura REP	59
13.2 Ideologie a cíle REP.....	60
13.3 Členská základna a akce REP	62
13.4 Konflikty o směřování republikánů a vymezení se od zbytku extrémní pravice	63
13.5 REP a soudní spory	64
13.6 Volební výsledky REP na spolkové a zemské úrovni po sjednocení SRN	65
14 Závěr	66
15 Shrnutí v německém jazyce	68
16 Literatura	70

1 Úvod

Extrémní pravice¹ demokratický parlamentní systém v historii SRN nikdy vážně neohrozila, přesto je nutné, aby se jí věnovala zvýšená pozornost. Katastrofální zkušenost s nacionálním socialismem takový přístup přímo vyžaduje. Problematika extrémní pravice se výrazněji dostala zpět do zorného pole odborníků, ale i široké veřejnosti po sjednocení Spolkové republiky Německo. Zejména v souvislosti s brutálními útoky na cizince žijícími v Německu došlo ke zvýšenému zájmu o celé spektrum extrémní pravice. Již nyní je nutné říci, že se v žádném případě nejedná o ucelený politický směr, přičemž zmíněné útoky ve své většině nepocházejí od členů politických stran extrémní pravice, ale od deprimovaných příznivců militantních a neonacistických hnutí. Skupiny a strany extrémní pravice netvoří jednotný proud a trpí častými rozpory nejen mezi rozdílnými uskupeními, ale opakovaně i vnitřními konflikty. Zejména po překvapivých volebních úspěších je u stran organizované extrémní pravice patrná neschopnost koncepční práce, která by jim mohla zaručit upevnění jejich pozice v dlouhodobé perspektivě. Nesporně se ale vyznačuje společnými principy, ideologií a zájmy, které jsou významným pojítkem při analýze extrémní pravice. Při analýze těchto znaků je zajímavé zaměřit se na otázku kontinuity extrémní pravice v dějinách SRN a nakolik čerpají z odkazu nacionálního socialismu.

Je ale potřeba rozlišovat mezi projevy a přesvědčením lidí, kteří se na útocích proti cizincům v Německu podílejí či volí strany extrémní pravice. Násilné útoky proti cizincům v nových spolkových zemích a volební úspěchy extrémně pravicových stran musejí být popsány a interpretovány v jiném kontextu než ve starých spolkových zemích. Demonstrativní charakter útoků, velmi nízký podíl cizinců v nových spolkových zemích a jejich důrazně vyšší podíl na celkovém počtu útoků takového charakteru v SRN společně s vlastní ofenzivní pravicově extremistickou mládežnickou subkulturou opravňují tento rozdílný přístup. Svou pozornost jsem proto zaměřil i na kořeny extrémní pravice v bývalé NDR. Nelze sice hovořit o ucelené politické organizaci extrémní pravice v NDR, existují zde ale již od osmdesátých let skupinky lidí, které se vyznačují projevy rasistického či

¹ Více viz kapitola vymezení pojmu extrémní pravice.

antisemitského chování. Zvláště mezi fotbalovými fanoušky vznikají skupiny, které tvoří základ neonacistického hnutí v nových spolkových zemích po sjednocení SRN.

Ve své práci jsem se zaměřil především na vývoj organizované extrémní pravice (*Republikaner, Deutsche Volksunion a Nationaldemokratische Partei Deutschlands*) po sjednocení Německa, přičemž jsem téma uvedl exkurzem do historie extrémní pravice v SRN. Důraz jsem kladl především na ideologii zmíněných organizací, které se pohybují přinejmenším na hraně ústavnosti. Jejich otevřeně rasistické, xenofobní, antisemitské a revisionistické přesvědčení je útokem proti demokratickému zřízení Německa.

Odkaz nacionálního socialismu se setkal s odezvou především v nových spolkových zemích, kde se DVU a NPD podařil vstup do zemských sněmů v Sasku, Braniborsku a Sasku-Anhaltsku. Přestože se nepochybně jedná dominantně o protestní hlasy nespokojené části východních Němců, kteří tímto způsobem vyjadřují své zklamání s vývojem nových spolkových zemí po roce 1990, nelze tento jev žádným způsobem zlehčovat. Frustraci především mladých lidí na východě Německa dokázaly obratně využít především DVU a NPD. Druhá jmenovaná se svou mládežnickou organizací *Junge Nationaldemokraten* dokáže obratně oslovit mladé lidi. Dochází pak k překvapivé identifikaci mezi stranou, která stojí na okraji politické scény a mládeží, která se cítí na podobném okraji společenském. U mladých přívrženců NPD je pak alarmující, jak dokáží akceptovat zpochybňování a zlehčování zločinů nacionálního socialismu. Konkrétně *Junge Nationaldemokraten* se zaměřili na mládež na středních školách pomocí kampaně *JN-Schuloffensive*. Kampaň se sice nesesetkala s žádným úspěchem, přesto jsou pokusy NPD ovlivňovat svou ideologií mládež krajně nebezpečné.

Cílem mé práce je i blíže osvětlit rozdíly v podmínkách pro extrémní pravici ve starých a nových spolkových zemích SRN. Jedna kapitola se věnuje výhradně osvětlení specifik, kterými se vyznačuje obyvatelstvo východu SRN ve vztahu k extrémní pravici. Přes zmíněné difference, kterou jsou způsobeny rozdílným historickým vývojem SRN a bývalé NDR, nelze hovořit pouze o rozdílech. Podle empirických průzkumů jsou sklony k akceptaci ideologie extrémní pravice u západních a východních Němců překvapivě velmi podobné. Jinak tomu ale je co do počtu přečinů s extremistickým charakterem. Všechny úspěchy extrémní pravice v SRN před sjednocením byly spojené s krizovou situací ve společnosti či politice. Část společnosti pak převážně z protestu proti etablovaným stranám a frustrace

volila strany extrémní pravice. Po ojedinělém úspěchu však rychle upadly v zapomnění. Podobná situace je i nyní v nových spolkových zemích, s tím rozdílem, že sociální problémy vyvolané sjednocením Německa jsou tak závažné a dlouhodobé, že extrémní pravice už šestnáct let po sjednocení opakovaně zaznamenává volební úspěchy na zemské úrovni. Volební výsledky ale nelze považovat za jediný spolehlivý prostředek měření náklonnosti vůči pravicovému extremismu. Zjištění názorových průzkumů dotazujících se na tradiční pravicová témata typu nacionalismu či práva a pořádku opakovaně dokládají, že sympatie daleko překračují rámec voličských hlasů. Hranici, jež tato latentní podpora může dosáhnout či skutečně dosáhne, lze těžko určit. Pouze zlepšení sociální situace a společenského klimatu na východě země může vést k vytlačení organizované extrémní pravice na naprostý okraj zájmu.

Zvláštní kapitolu věnuji i nejnebezpečnějšímu spektru extrémní pravice – neonacistickým a militantním skupinám. Právě členové a přívrženci takových organizací se nechvalně proslavili hlavně v první polovině devadesátých let útoky proti cizincům v SRN. Po vlně protestů, kterou jejich činnost vyvolala, začaly jednat i bezpečnostní složky SRN. Řada z nich byla zakázána, což ale nevedlo k jejich naprostému rozpadu. V některých případech přispěly zákazy k utužení neonacistických skupin a lepší vzájemné spolupráci. Situaci využila obratně i organizovaná extrémní pravice, která se právě bývalé členy neonacistických skupin snaží získat do svých řad. Markantně se tato snaha projevila např. u NPD po převzetí stranického předsednictva Hansem Voigtem, který v rámci nového strategického konceptu strany usiluje o sjednocení celé extrémní pravice. Zatímco REP se od zbytku extrémní pravice vymezuje a snaží se o obraz konzervativní strany, je NPD po ukončení řízení o zákazu strany v roce 2003 stále otevřenější neonacistům, kteří patří i k členům spolkového předsednictva. Snaha o kooperaci a sjednocení extrémní pravice, který je patrný zejména u NPD, spatřuji jako jedno z největších nebezpečí, které extrémní pravice v současnosti přináší. Užší spolupráce roztržštěné extrémní pravice by jim mohla přinést ještě výraznější volební úspěchy. Úspěšnost této taktiky dokazuje především volební spolupráce mezi NPD a DVU. Společný postup ve volbách přinesl oběma stranám nečekané úspěchy. Na společnou volební taktiku jsem se zaměřil v samostatných kapitolách o NPD, DVU a REP.

Jak tedy účinně bojovat s extrémní pravicí? Výše jsem již zmínil spornou taktiku orgánů SRN, která v první polovině 90. let přistoupila k vlně zákazů organizací extrémní pravice. Nakolik tento postup ale extrémní pravici opravdu oslabuje? Rozsáhlou diskusi na toto téma vyvolalo především neúspěšné řízení o zákazu NPD v letech 2000–2003. Analýze rozsudku Spolkového ústavního soudu k řízení o zákazu NPD jsem proto věnoval samostatnou kapitolu mé práce. Spolkový ústavní soud v dějinách (SÚS) SRN zakázal pouze dvě strany², proto se od rozhodnutí SÚS čekal zlomový rozsudek, který by vytvořil platformu pro podobná řízení v budoucnosti. Bohužel se proces začal ubírat jiným směrem, než veřejnost očekávala. Předmět žaloby, která rozsáhle vysvětlovala protiústavní charakter NPD, ustoupil do pozadí z důvodu rozsáhlé zpravodajské činnosti tajných agentů uvnitř strany. Celé řízení začala dominovat otázka oprávněnosti zpravodajské infiltrace v případě ohrožení ústavnosti. Jak velkou roli hráli agenti v NPD a nakolik ovlivnili její ideologii? Proces byl nakonec ukončen z důvodu procesních chyb, aniž by rozhodl o samotném předmětu žaloby. Soud tak bohužel nepřispěl k vyjasnění definice protiústavní strany. Historik Hans Mommsen označil instrument zákazu strany již dříve vzhledem k zkušenostem Výmarské republiky za výraz politické bezmocnosti. NPD přineslo řízení o jejím zákazu především finanční zátěž a krátkodobě i ztrátu členů, ale nevedlo k rozkolu strany. NPD si vyložila celé řízení jako pronásledování ze strany státu, což ji ještě více stmelilo. Řízení o zákazu politické strany s sebou přináší i riziko jejího zviditelnění. Asi ne náhodou zaznamenala NPD v zemských volbách v Sasku pouze rok po ukončení celého řízení její největší volební úspěch od roku 1968. Zmíněné důvody dokládají neefektivitu a rizika taktiky zákazu politických stran.

2 Literatura a metodologie

Hned na začátku své práce jsem se zaměřil na vymezení pojmu pravicový extremismus. Definovat tento pojem je samozřejmě obtížné. Vycházel jsem proto nejen z pojmosloví Spolkového úřadu pro ochrany ústavy (*Bundesamt für Verfassungsschutz*), ale i další odborné literatury. Přínosem pro mě byla publikace Spolkové centrály pro politické vzdělávání (*Bundeszentrale für politische Bildung*),

² Sozialistische Reichspartei v roce 1952 a Kommunistische Partei Deutschlands 1956.

kteřá vydala v *Aus Politik und Zeitgeschichte* 17. řijna 2005 sborník pod názvem *Rechtsextremismus*³, obsahující šest příspěvků na téma pravicový extremismus. Především příspěvek Eckharda Jesse *Das Auf und Ab der NPD a Rechtsextreme Argumentationsmuster* od Kurta Lenka mi velkou měrou pomohly v práci se samotnou definicí pravicového extremismu. Podrobně se s definicí extrémní pravice zabývá Richard Stöss v *Rechtsextremismus im vereinten Deutschland*⁴. Rozlišuje především mezi extrémní pravici jako úředním pojmem (*amtlicher Begriff*) a politicko-vědeckou definicí (*politikwissenschaftlicher Begriff*). Z česky psané literatury jsem se zaměřil na nově vydanou práci *Radikální pravice v Německu*⁵ od Lee McGowana, která se obšírně věnuje nejen vymezení samotného pojmu radikální pravice, ale popisuje i vývoj tohoto označení v odborné literatuře.

K již klasickým dílům o současné extrémní pravici v Německu patří *Rechtsextremismus in der Bundesrepublik*⁶ od Wolfganga Benze, který patří k nejvýznamnějším historikům v SRN zabývající se touto tematikou. Ve svém díle dává výborný přehled o základech extrémní pravice v Německu, věnuje se ideologii organizovaných stran, mládežnickému hnutí a popírání holocaustu. Benz je spoluzakladatelem časopisu *Dachauer Hefte* a vydavatelem publikací o nacionálním socialismu. Od roku 1990 je profesorem na Technické univerzitě v Berlíně, kde pracuje jako vedoucí Centra pro výzkum antisemitismu (*Zentrum für Antisemitismusforschung*). Dále je spoluvydavatelem *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*. Dalším dílem, které vydal Wolfgang Benz je kniha *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*⁷ Z tohoto díla jsem čerpal především v kapitolách o mládežnických militantních skupinách v nových spolkových zemích a názorech Němců na otázky spojené s extrémní pravici. Pozoruhodné pro mě byly příspěvky od Wenera Bergmanna *Wie viele Deutsche sind rechtsextrem, fremdenfeinlich und antisemitisch?*⁸, pak od Bernda Wagnera *Die Szene rechtsextremer Gewalt in den neuen Bundesländern*⁹ a Claudie Curio *Chronik Rechtsextremer Gewalt*¹⁰. Posledně

³ *Rechtsextremismus*, v: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 17. řijna 2005.

⁴ Richard Stöss, *Rechtsextremismus im vereinten Deutschland*, Berlin 2000.

⁵ Lee McGowan, *Radikální pravice v Německu*. Od roku 1870 po současnost, Praha 2004.

⁶ Wolfgang Benz (ed.), *Rechtsextremismus in der Bundesrepublik*, Frankfurt nad Mohanem 1994.

⁷ Wolfgang Benz (ed.), *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg. Rechtsextremismus und Gewalt gegen Fremde in Deutschland*, Frankfurt nad Mohanem 2001.

⁸ Werner Bergmann, *Wie viele Deutsche sind rechtsextrem, fremdenfeinlich und antisemitisch?*, v: *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, Frankfurt nad Mohanem 2001.

⁹ Bernd Wagner, *Die Szene Rechtsextremer Gewalt in den neuen Bundesländern*, v: *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, Frankfurt nad Mohanem 2001.

jmenovaný příspěvek podává jedinečný přehled o brutálních útocích proti cizincům v SRN od roku 1990 až 2000.

Extrémní pravice v Německu se podobně jako i jiné politické směry snaží obrátně využít médií k vlastní propagaci. Z tohoto hlediska je velmi podstatný internet. K lepší orientaci na webových stránkách je skutečně přínosná publikace *Bundeszentrale für politische Bildung Rechtsextremismus im Internet*¹¹ autorů Rainera Fromma a Barbary Kernbachové. Obsáhlé dílo podává vyčerpávající přehled aktivit celého spektra extrémní pravice na celosvětové internetové síti. Zajímavý je i pohled autorů na přístup stran organizované extrémní pravice k tomuto poměrně novému médiu. Především pro militantní neonacistické skupinky je internet prakticky jedinou dostupnou formou propagace svých myšlenek.

Ke zpracování kapitol o stranách organizované extrémní pravice jsem vycházel v podstatné míře z každoročních zpráv Spolkového úřadu na ochranu ústavy¹² (*Bundesamt für Verfassungsschutz - BfV*). Nejvíce jsem čerpal ze zpráv z let 2000-2004, ale neopomenul jsem ani zprávy z let 1988-1999. Pro mě osobně bylo největším přínosem těchto zpráv aktuální zpracování stranického tisku extrémní pravice. Právě pomocí tisku jsem se snažil dokázat společný charakter extrémní pravice v Německu a její působení na hraně ústavnosti. Ze zpráv tohoto úřadu vychází i naprostá většina autorů. Jejich přínos je obrovský i na poli statistik a volebních výsledků extremistických stran. Dále pak sledují dlouhodobě nejen spektrum extrémní pravice, ale všechna hnutí s náznaky protiústavního charakteru. Návaznost a kontext zpráv je velmi prospěšný pro orientaci v problematice. Stranické plátky *Deutsche Stimme*¹³ (NPD), *Zeit für Protest!*¹⁴ (REP) a *National-Zeitung*¹⁵ (DVU) jsou nejběžnějším místem prezentace názorů pro zástupce

¹⁰ Claudia Curio, *Chronik rechtsextremer Gewalt*, v: *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, Frankfurt nad Mohanem 2001.

¹¹ Rainer Fromm/Barbara Eckhard, *Rechtsextremismus im Internet. Die neue Gefahr*, Mnichov 2001.

¹² *Verfassungsschutzberichte 1988-2004*. Zprávy Spolkového úřadu na ochranu ústavy vydává každoročně spolkové ministerstvo vnitra a jsou publikovány i na internetových stránkách www.bundesverfassungsschutz.de. Spolkový úřad na ochranu ústavy sídlí v Kolíně nad Rýnem a spadá pod správu spolkového ministerstva vnitra. Zabývá se výhradně otázkami vnitřní bezpečnosti a jeho působení zahrnuje i kontrašpionáž, boj s terorismem a boj s extremistickými politickými skupinami a jednotlivci. Ze všech zpravodajských orgánů v Evropě se BfV pravděpodobně nejvíce stará o zájem veřejnosti na spolkové úrovni a vydává výroční zprávu, jež osvětluje existenci a aktivity teroristů a extremistů v Německu. Čítá kolem 2 500 zaměstnanců.

¹³ *Deutsche Stimme* je stranickým orgánem NPD. Vychází měsíčně v nákladu ca. 21 000.

¹⁴ *Zeit für Protest!* je stranickým orgánem REP. Dříve nesl název *Der Republikaner*. Vychází každé dva měsíce nákladem 10 000 výtisků.

¹⁵ *National-Zeitung* není sice stranickým orgánem DVU, ale je přímo spojena s jejím předsedou Gerhardem Freyem, který je jejím vydavatelem.

zmíněných stran a jejich přívrženců. BfV proto důkladně analyzuje všechny příspěvky ve stranickém tisku a webové stránky těchto organizací, pomocí kterých dokládá jejich extremistické ražení.

Ohledně DVU je podnětná studie Jürgena Hoffmanna a Norberta Lepszyho *Die DVU in den Landesparlamenten: inkompetent, zerstritten, politikunfähig*.¹⁶ Jak je již patrné ze samotného názvu, zaměřuje se především na práci poslanců DVU v zemských parlamentech a vnitrostranické konflikty s ní spojené. V práci na tématu NPD po sjednocení mi pomohl již zmíněný příspěvek Eckharda Jesse *Das Auf und Ab der NPD*. Další významná díla na kterých se podílel Jesse společně s Uwe Backesem jsou *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik*¹⁷ a *Extremismus und Demokratie*.¹⁸ Především první z nich je obsáhlým dílem, které neopomíjí snad žádnou problematiku politického extremismu v SRN. Kromě studia ideologie politického extremismu, volebních výsledků a analýz voličstva extrémistických stran předkládá i jedinečné příspěvky o jednotlivých nejvýznamnějších představitelích extrémní pravice (např. Friedhelm Busse, Gerhard Frey, Michael Kühnen, Adolf von Thadden).

Zajímavý pohled na vztahy v rámci organizované extrémní pravice nabízí Heinrich Sippel ve studii *NPD und DVU*¹⁹, publikovanou v *Jahrbuch Extremismus und Demokratie*. Zde trefně popisuje konkurenční vztah mezi DVU, NPD a *Republikaner* a jejich dlouhodobou neschopnost koncepční spolupráce.

V kapitole o dějinách extrémní pravice v SRN v letech 1945-1989 jsem kromě zmíněných děl Eckharda Jesse a Uwe Backese čerpal ze studie Angeliky Königseder *Rechtsextreme Parteien und Organisationen in Deutschland* a díla Petera Loesche *Kleine Geschichte der deutsche Parteien*.²⁰

Norbert Lepszy publikoval i dílo věnované straně *Republikaner*.²¹ Zde podává přehled o dějinách republikánů, jejich ideologii, stranické struktuře, voličské a členské základně. Některé z těchto publikací jsou k dispozici na webových stránkách *Bundeszentrale für politische Bildung*, které pro mne byly významným rozcestníkem v pátrání po dalších dílech ohledně extrémní pravice. V tomto kontextu nelze

¹⁶ Jürgen Hoffmann/Norbert Lepszy, *Die DVU in den Landesparlamenten: inkompetent, zerstritten, politikunfähig*. St. Augustin 1998.

¹⁷ Uwe Backes/Eckhard Jesse, *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Bonn 1993.

¹⁸ Uwe Backes/Eckhard Jesse, *Jahrbuch Extremismus und Demokratie*, Bonn 1989.

¹⁹ Heinrich Sippel, *NPD und DVU*, v: *Jahrbuch Extremismus und Demokratie*, Bonn 1989.

²⁰ Peter Lösche, *Kleine Geschichte der deutschen Parteien*, Stuttgart 1993.

nezmínit týdeník *Das Parlament* a jeho pravidelnou přílohu *Aus Politik und Zeitgeschichte*.

V kapitole o řízení o zákazu NPD jsem se zaměřil především na analýzu samotného rozsudku Spolkového ústavního soudu (*Bundesverfassungsgericht*) z 18. března 2003.²² Rozsudek byl zajímavý už jenom z hlediska definice pravomocí ústavních orgánů v boji s extrémní pravíci. Tříletá snaha soudu skončila ukončením řízení z důvodu procesních chyb. Vyjádření ústavního soudu podává sice vyčerpávající studii důvodů pro ukončení řízení, ale ve své podstatě se nezabývá předmětem samotné žaloby. Proces vyvolal mnoho otázek ohledně působení zpravodajských služeb ve stranách pod dohledem Spolkového úřadu pro ochranu ústavy. Protiústavní charakter NPD zcela ustoupil do pozadí široké diskuzi o kontroverzní činnosti tajných agentů uvnitř této organizace. S analýzou mi pomohl JUDr. Petr Mlsna, který působí i na našem institutu. Svůj pohled na řízení prezentoval v posudku *Spolkový ústavní soud jako garant ochrany před svévolí výkonné moci v řízení o zákazu NPD*.²³ Zákaz NPD by byl nepochybně průlomem a možným precedentem pro obdobné procesy. SÚS ale nedospěl k judikátu, který by mohl sloužit k bližší definici protiústavní strany.

Asi nejlepší studií o problematice subkultury skinheads a neonacistů je dílo Klause Farina *Die Skins, Mythos und Realität*.²⁴ Touto studií jsem se podrobněji zabýval již při své bakalářské práci. Farin podává obsáhlý přehled historie tohoto hnutí, které hraje podstatnou roli v současné extrémní pravíci. Je proto potřeba osvětlit i rozdílné skupiny a směry v rámci této mládežnické subkultury.

3 Vymezení pojmu pravicový extremismus

Práce vychází z toho, že pod pojem pravicový extremismus patří klasické i nové fenomény. Proto je vždy nutné uvést ty aspekty pravicového extremismu, o kterých se právě hovoří. Především v médiích dochází k časté záměně pojmů jako např. fašismus, nacismus, pravicový extremismus či neonacismus. Dohodnutá definice pro pravicový extremismus pochopitelně neexistuje. Existují ale kritéria,

²¹ Norbert Lepszy, *Republikaner*, v: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 1989.

²² http://www.bverfg.de/entscheidungen/bs20030318_2bvb000101.html.

²³ Petr Mlsna, *Spolkový ústavní soud jako garant ochrany před svévolí výkonné moci v řízení o zákazu NPD*, 22. září 2003, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=704>.

²⁴ Klaus Farin, *Die Skins. Mythos und Realität*, Berlin 1997.

pomocí kterých lze extrémně pravicové strany definovat. Můžeme pod ně zahrnout zkoumání stranických cílů a záměrů, organizační struktury a taktik, sociálního složení jednotlivých hnutí a jejich voličů a také jejich zaměření na ideologické principy a postoje.

Richard Stöss rozlišuje při vymezení pojmu pravicový extremismus mezi pohledem z hlediska úředního pojmosloví (*amtlicher Begriff*) a politickovědeckým pojmoslovím (*politikwissenschaftlicher Begriff*)²⁵. Z politického hlediska se jedná o politické směry, které odmítají hodnoty a pravidla svobodné demokracie. Politický extremismus se obecně vyznačuje odmítáním a omezením politického pluralismu. Legitimita konkurence zájmů je přímo nebo nepřímo popírána, neboť dochází k prosazování „všeobecného blaha“.

Zajímavý je i pohled na definici extrémní pravice a nacismu v bývalé DDR. Článek 6 východoněmecké ústavy obsahoval následující formulaci: *„Die Deutsche Demokratische Republik hat getreu den Interessen des Volkes und den internationalen Verpflichtungen auf ihrem Gebiet den deutschen Militarismus und Nazismus ausgerottet.“* Režim DDR považoval fašismus a nacismus za překonaný a v novém společenském pořádku za neexistující. Podobně tomu bylo i s antisemitismem.²⁶

Hranice mezi demokracií a extremismem je přesto pohyblivá. Ke znakům pravicového extremismu patří stereotypy přítel-nepřítel, vysoký podíl ideologického dogmatismu, silná potřeba kontrolovat ostatní, antisemitismus, rasismus a xenofobie. I příklon ke spikleneckým teoriím je u extremistů patrný. Vlastní neúspěch bývá vysvětlován jinou „temnou“ mocí.²⁷

Německý spolkový úřad pro ochranu ústavy v roce 1974 změnil oficiální definici extremistického hnutí a termín radikalismus nahradil výrazem extremismus: „Termín extremistický bere v úvahu skutečnost, že politické aktivity či organizace nejsou nutně v nepřátelském vztahu k ústavě jen proto, že jsou v obecném jazykovém úzu „radikální“...Extremistické, a tedy protiústavní jsou v právním smyslu pouze tehdy, jsou-li namířeny proti další existenci naší zákonné ústavy.“²⁸Tato změna v pojmosloví se odrazila i ve většině prací o krajní pravici v němčině, kde byl radikalismus nahrazen extremismem.

²⁵ viz Richard Stöss, *Rechtsextremismus im vereinten Deutschland*, Berlin 2000, str. 13-25.

²⁶ Stöss, *Rechtsextremismus*, str. 61.

²⁷ Lee Mc Gowan, str. 22.

²⁸ Lee McGowan, str.22.

Pojem extremismu je ale pejorativní. Žádná strana či jedinec nechce být označován za extremistu. NPD, DVU a *Republikaner* se samozřejmě nepovažují za extremistické strany. V současnosti proto používá především NPD formulaci „extremismus středu“²⁹ (*Extremismus der Mitte*) jako protiútok na demokratické politické strany. Extremismus můžeme rozlišovat podle jeho politických cílů a prostředků. Pokud vycházíme z cílů, hovoříme především o extremismu levicovém a pravicovém. Pravicový extremismus, tak jak ho reprezentuje např. NPD, se vyznačuje napadením principu fundamentální rovnosti lidí. Při studii pravicového extremismu je dále potřeba rozlišovat mezi samotným přesvědčením a projevy, ke kterým patří volební chování, členství v pravicově extremistické straně nebo násilnosti a protesty. Obě roviny jsou často zaměňovány. Na veřejnosti se proto hovoří výhradně o nárůstu extrémně pravicových zločinů, lepších volebních výsledcích nebo rostoucí popularitě extremistických názorů mezi mládeží. Tyto indikátory ale nevyjadřují velmi často žádnou spojitost s opravdovým přesvědčením pachatelů. Přestože má extrémní pravice svá ústředí ve starých spolkových zemích (s výjimkou NPD), dochází k největšímu nárůstu trestných činů extremistického charakteru v nových spolkových zemích. Je nutné také zdůraznit, že volební úspěchy extrémní pravice z hlediska spolku jsou například v Belgii, Francii nebo Itálii výraznější.

4 Rozdíly mezi východem a západem SRN v otázkách pravicového extremismu

Násilné útoky proti cizincům v nových spolkových zemích a volební úspěchy extrémně pravicových stran musejí být popsány a interpretovány v jiném kontextu než ve starých spolkových zemích. Demonstrativní charakter útoků, velmi nízký podíl cizinců v nových spolkových zemích a jejich důrazně vyšší podíl na celkovém počtu útoků takového charakteru v SRN společně s vlastní ofenzivní pravicově extremistickou mládežnickou subkulturou opravňují tento rozdílný přístup. Můžeme proto hovořit o samostatném fenoménu.³⁰

²⁹ Kurt Lenk, *Rechtsextreme Argumentationsmuster. Rechtsextremismus*, v: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 17. října 2005, str.22.

³⁰ Michael Kohlstruck, *Strukturen einer Aggression, Gesellschaftlicher Konsens und kollektive Frustration in den neuen Bundesländern*, v: *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, Frankfurt nad Mohanem 2001, str. 32.

Jaké jsou důvody pro tento vývoj na východě BRD? Nelze v žádném případě hovořit pouze o jedné příčině. Jedná se o propojený komplex několika příčin. Mnozí sociologové odůvodňují tento fenomén oficiální politikou bývalé DDR vůči cizincům a ještě silněji implicitně rovnostářskými společenskými normami východoněmecké společnosti. Nazírat na negativní postoj vůči cizincům a pravicový extremismus pouze jako na dědictví minulosti by ale nebylo správné. Nacionalistické odmítání nepočtené menšiny se často interpretuje v souvislosti s narušeným vztahem mezi západními a východními Němci po sjednocení na společenské i politické úrovni. Konec sociálních jistot, dramatický nárůst nezaměstnanosti a pocity kolektivního nepochopení ze strany západu přispěly k tomu, že dochází k požadavkům solidarity pomocí nacionalismu.³¹

Tyto popsané skutečnosti by ale bez existence mládežnické subkultury nebyly dostatečným vysvětlením. Jedná se o skupinu mladých lidí, která je připravena použít násilí, charakterizuje ji agresivní maskulinní chování, ochrana „svých“ teritorií a nepřátelství vůči menšinám a všemu „cizímu“. Bez této skupiny by k násilnostem vůči docházelo jen stěží. Nejběžněji jsou nazýváni skinheads³² či neonacisty. Tyto pojmy jsou ale značně sporné a potřebují důkladné osvětlení.

Ideologie a přesvědčení těchto lidí ale také nestačí k vysvětlení jejich činů. Nutné je zapojení kategorie sociálního smyslu, které tyto činy mohou mít. Z této perspektivy se může jednat o ukázkou síly mládežnické party, přes zástupné útoky proti tzv. „Wessis“ a jejich politickou kulturu, až po aktivity ideologicky motivované.³³

5 Empirické průzkumy názorů Němců v otázkách pravicového extremismu v letech 1990 až 2000

V roce 2000 si dělalo 70 % Němců starosti s rostoucí popularitou pravicového extremismu.³⁴ Přes některé katastrofické vize v tisku prokazují průzkumy důrazný

³¹ Michael Kohlstruck, Strukturen einer Aggression, Gesellschaftlicher Konsens und kollektive Frustration in den neuen Bundesländern, str. 33.

³² Tento pojem používají především média pro označení krátkovlasých a mladých přívrženců extrémní pravice a neonacismu. Je to ale velmi nešťastné označení. V rámci hnutí skinheads se vyskytuje hned několik rozdílných směrů. Je proto nutné rozlišovat mezi apolitickými, nerasistickými, levicovými a neonacistickými skinheads. Původní hnutí skinheads, které se vykrystalizovalo koncem šedesátých let ve Velké Británii nemělo s organizovanou extrémní pravíci nic společného. Více viz: Klaus Farin, Die Skins. Mythos und Realität, Berlin 1997.

³³ Michael Kohlstruck, Strukturen einer Aggression, Gesellschaftlicher Konsens und kollektive Frustration in den neuen Bundesländern, str. 33.

³⁴ Werner Bergmann, Wie viele Deutsche sind rechtsextrem, antisemitisch und fremdenfeindlich?, v: Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?, Frankfurt nad Mohanem 2001, str. 56.

odstup od extremistů. Násilné akce vůči cizincům ale narážejí u jedné desetiny obyvatel na pochopení. Ještě vyšší je ale u té části společnosti, která se vyznačuje znaky extremistického chování. U extremistů věkové skupiny 18 až 34 let, akceptuje jedna třetina formu násilí.³⁵ Přesto nedošlo v posledních letech k celkovému nárůstu pravicově extremistických myšlenek jak u dospělých tak mezi mládeží. Překvapivě ani u mládeže tomu tak není, především v nových spolkových zemích stoupá podíl extrémně pravicově přesvědčených lidí s věkem.

Stoupající číslo extremistických zločinů a volební úspěchy extrémní pravice v zemských volbách v posledních letech nepotvrzují nárůst latentního pravicového extremismu, ale vztahují se spíše na zklamání z politiky, tématickou konjunkturu (pokus o zákaz NPD, odškodnění nuceně nasazených atd.) a mediální působení útoků pro odpovídající volební chování. Tyto aspekty mnohem více než ideologie přispěly v nárůstu volebních preferencí extrémní pravice. Obyčejně neinklinují osoby s extrémně pravicovými názory k volbě takových uskupení (pouhých 6 %), upřednostňují lidové strany nebo jsou nerozhodní.³⁶ Z jedné desetiny obyvatelstva, která má extremistické sklony na pravici, je pouhá jediná třetina ideologicky přesvědčená, zbytek tyto strany volí z protestu proti systému a zklamání z politického dění.

Sklony k názorům extrémní pravice byly v 90. letech v SRN častým námětem empirických studií. Jak již bylo řečeno nedošlo v tomto období k podstatnému nárůstu popularity myšlenek extrémně pravicového charakteru. Rozdílný byl ale vývoj na západě a východě země. Ještě v roce 1994 byl potenciál k přijímání těchto názorů na západě dvojnásobně větší než v nových spolkových zemích. Přesněji se jednalo o osm procent západních Němců, na východě o čtyři procenta, o čtyři roky později to bylo na západě 10 % a na východě již 12 %.³⁷ Tato čísla potvrzují sice stoupající trend popularity extremistických názorů na východě SRN, ale dokazují, že co se týče myšlenkových šablon, je západ i východ podobně náchylný k extrémní pravici. Podle průzkumu Richarda Stössa a Oskara Niedermayera bylo ve stejném roce mezi východními Němci 17 % se sklony k názorům extrémní pravice a na západě 12 %. Přesto se nedá hovořit o velkém rozdílu.

³⁵ Richard Stöss/Oskar Niedermayer, *Rechtsextremismus, politische Unzufriedenheit und das Wählerpotential rechtsextremer Parteien in der Bundesrepublik*, Berlin 1998.

³⁶ Bergmann, *Wie viele Deutsche sind rechtsextrem*, str.57.

³⁷ Bergmann, *Wie viele Deutsche sind rechtsextrem*, str. 42.

Zajímavá je i situace z pohledu pohlaví. Jestliže při násilnických projevech extrémní pravice dominují muži, je názorový potenciál u mužů a žen přibližně stejný. Manifestující extremismus se zdá být problémem mládeže. Pokud se ale podíváme na přesvědčení a názory lidí podle věku, dojdeme k jinému závěru. Ročníky před rokem 1933 vykazují častěji známky pravicového extremismu, než generace 1934-1954, ti ale pořád více než lidé narození po roce 1955, kteří vyrůstali v uvolněnější atmosféře let šedesátých. Rozdíl vůči novým spolkovým zemím je pak patrný především u té poslední generace. Extrémně pravicové naladění u obou nejstarších generací východních a západních Němců je skoro bez rozdílů, přestože žily 40 let v rozdílných politických systémech. Hovoříme-li tedy o větších sklonech východních Němců k extrémní pravici, jedná se především o osoby ve věku 14-44 let.³⁸ V nových spolkových zemích je tato inklinace rovnoměrněji rozdělena mezi všechny věkové skupiny. Podle mnohých expertů to souvisí s vnímáním cizinců v bývalé NDR, autoritativní na národním kolektivu orientované výchově, která se vyjadřovala intolerancí ke všemu cizímu a nejednotnému. V neposlední řadě chybí východním Němcům zkušenost se soužitím s jiným etnikem.

Rozdílů jsou i v projevech antisemitismu ve starých a nových spolkových zemích. Antisemitismus patří k základním kamenům pravicového extremismu a je úzce propojen s pozitivním postavením vůči národnímu socialismu. Podle průzkumu z roku 1990 byly antisemitské názory na východě země mnohem méně rozšířené než na západě. Zde je patrný rozdíl oproti nesnášenlivosti vůči cizincům. Protižidovské názory zastávaly v nových spolkových zemích pouhých 4 až 6 % obyvatel, zatímco ve starých to byla alarmující jedna třetina obyvatelstva.³⁹ Všeobecně dávali východní Němci vzácně negativní odpovědi na otázky ohledně holocaustu nebo protižidovských stereotypů. Pouze u otázky ve vztahu ke státu Izrael nebyl zjištěn žádný rozdíl mezi východními a západními Němci, což je nepochybně způsobeno i negativním postojem představitelů NDR vůči židovskému státu.

³⁸ Bergmann, Wie viele Deutsche sind rechtsextrem, str.43.

³⁹ Bergmann, wie viele Deutsche sind rechtsextrem, str. 44.

6 Historie extrémní pravice v SRN v letech 1945-1989

Po druhé světové válce spojenci sice zakázali NSDAP a její nástupnické organizace, snažili se pomocí procesů s válečnými zločinci a denacifikací očistit Němce od „nacionalismu a militarismu“, tak jak se píše v zákoně vydaném americkou okupační správou v březnu 1946, přesvědčení lidí ale jen těžko dokáže vymazat jakákoliv norma.⁴⁰ Jistá kontinuita v extrémně pravicovém spektru politického dění zůstala zachována.

Již v říjnu 1945 založili bývalí členové DNVP (*Deutsch-nationale Volkspartei*) Německou konzervativní stranu (DKP). Souběžně vznikla antisemitská a monarchistická *Deutsche Aufbau-Partei* (DAP). Pod vedením Leonharda Schlütera a Adolfa von Thaddena, který hrál dalších dvacet let velmi důležitou roli na poli extrémní pravice, se obě sloučily v *Deutsche Konservative Partei* (DKP). Bojovala proti denacifikaci a hájila práva bývalých členů a přívrženců NSDAP. Po dalším sloučení s *Deutsche Rechtspartei* (založena 1946) dosáhla DKP/DRP v prvních spolkových volbách roku 1949 1,8 % hlasů a obsadila pět poslaneckých křesel. Celých 17 poslanců vyslala v roce 1947 přejmenovaná *Niedersächsische Landespartei* na velmi konzervativní *Deutsche Partei* (DP). V první vládě Konrada Adenauera měla dva ministry. Jednalo se o Heinricha Hellwegeho a Hanse-Christopha Seebohma. DP odmítala norimberské procesy, popírala německou vinu na rozpoutání světové války a požadovala ukončení denacifikace. V padesátých letech přestoupila velká většina členů k CDU.

S větším ohlasem se ale setkala v roce 1949 založená strana *Sozialistische Reichspartei* (SRP), kterou založili vyloučení členové DKP/DRP Fritz Dorls, Gerhard Krüger a Otto Ernst Remer, který se podílel jako komandant strážního praporu na potlačení atentátu z 20.července 1944. SRP slavila největší úspěchy na severu Německa a získala v zemských volbách v Dolním Sasku v roce 1951 11 % hlasů. Strana navázala otevřeně na nacionálně-socialistické tradice, plánovala znovunastolení německé říše a *voelkische Gemeinschaft* a je charakterizována jako nástupnická strana NSDAP. K tomuto závěr dospěl i Spolkový ústavní soud a stranu

⁴⁰ Angelika Königseder, *Rechtsextreme Parteien und Organisationen in Deutschland*, v: *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, Frankfurt nad Mohanem 2001.

na žádost spolkové vlády v říjnu 1952 zakázal.⁴¹ SRP tomuto rozsudku předešla a rozpustila se sama v září 1952.

Zákon způsobil rozkol extrémní pravice. Bývalí členové se rozdělili především do konzervativních stran Německa jako například *Deutsche Gemeinschaft*, v roce 1950 založené *Deutsche Reichspartei* pod předsednictvím Adolfa von Thaddena a *Block der Heimatvertriebenen und Entrechteten/Gesamtdeutscher Block* (BHE/GB). Ostatní se pokusili vstoupit do stran zastoupených se spolkovým sněmu, především do *Deutsche Partei*, ale i do FDP. Mládežnická organizace SRP Reichsjugend přešla v roce 1952 pod název *Wiking Jugend*, což byl název jedné z divizí SS. WJ se orientovala na příkladu *Hitlerjugend*. V její nabídce byla široká škála aktivit pro využití volného času s neoddělitelnou výukou příslušné ideologie. Toto uskupení působilo v Německu až do zákazu v roce 1994.

Nejaktivnějším vůdcem extrémní pravice zůstal po dlouhou dobu již zmíněný Otto Ernst Remer, který založil v roce 1983 *Deutsche Freiheitsbewegung*. Pomocí plátku *Der Bismarck-Deutsche* a později *Recht und Wahrheit* se pokoušela šířit svůj program. Remer se proslavil především svým fanatickým popíráním holocaustu. Počátkem devadesátých let rozeslal všem profesorům anorganické chemie, profesorům historie a tisícům vědců SRN brožuru o 114 stánkách od Germara Rudolfa, který publikoval i pod jmény Germas Scheerer a Ernst Gauss s názvem *Gutachten über die Bildung und Nachweisbarkeit von Cyanidverbindungen in den „Gaskammern“ von Auschwitz*. Pomocí pseudovědeckých důkazů se pokusil prokázat tzv. *Auschwitz-Lüge*. Byl odsouzen na 22 měsíců vězení. Bohužel se mu podařilo utéct do Španělska a vyhnout se uvěznění. Zemřel v roce 1997 krátce po návratu do Německa.⁴²

Zákaz SRP a hospodářská konjunktura SRN vedly k redukci počtu členů i voličského potencionálu extrémní pravice. V roce 1954 měly tyto strany 78 000 členů, v roce 1963 klesl jejich počet na 24 000. Vzrůst členské základny zaznamenala ale *Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit* (HIAG), která se od roku 1959 nazývá *Bundesverband der Soldaten der ehemaligen Waffen-SS e.V./HIAG*.

⁴¹ Königseder, *Rechtsextreme Parteien in Deutschland*, str. 119. Více o zákazu politických stran v Německu v samostatné kapitole o řízení o zákazu NPD v letech 2000-2003.

⁴² Königseder, *Rechtsextreme Parteien und Organisationen in Deutschland*, str. 121 cit. v: Germar Rudolf, *gutachten über die Bildung und Nachweisbarkeit von Cyanidverbindungen in den „Gaskammern“ von Auschwitz*, (ed.) Otto Ernst Remer, 1992.

Dalším mezníkem pro extrémní pravici je rok 1964. V Hannoveru byla založena *Nationaldemokratische Partei Deutschlands*. Prvním spolkovým předsedou se stal bývalý funkcionář DP Friedrich Thielen, kterého vystřídal v roce 1967 bývalý předseda DRP Adolf von Thadden.⁴³ NDP se vyznačovala rasismem a extrémním nacionalismem, popíráním německé válečné viny, zjednodušením zločinů nacionálního socialismu a požadavkem navrácení německých oblastí na východě. V roce 1965 dosáhla NPD ve spolkových volbách 2,1 % hlasů. Do roku 1968 se dostala do zemských sněmů v Hesensku (7,9 %), Bavorsku (7,4 %), Šlesvicko-Holštýnsku (5,8 %), Dolním Sasku (7 %), Brémách (8,8 %), Porýní-Falc (6,9 %) a Bádensko-Württembersku (9,8 %). K nárůstu přispěla politická situace v SRN, především pak sestavení velké koalice, hospodářská recese a s ní spojený růst nezaměstnanosti. Vznikem velké koalice došlo na straně CDU/CSU ke ztrátě voličů na hraně mezi pravicí a extrémní pravicí. NPD se pohotově stylizovala do role jediné nacionální opozice. Agitovala proti přílivu zahraničních pracovních sil. Na vrcholu své popularity v roce 1967 měla 28 000 členů.⁴⁴

K pádu strany došlo po spolkových volbách v roce 1969. Strana dosáhla 4,3 % hlasů a těsně jí unikl vstup do parlamentu. Stranu trápily vnitrostranické konflikty a neproduktivní politika na půdě zemských sněmů. Hospodářství SRN se stabilizovalo, velká koalice skončila, což nejen CDU opět umožnilo převzít hlasy voličů extrémní pravice. Voliče odradil i vzhled strany, negativně vnímala především stranickou pořádkovou službu (*Ordnungsdienst*), který byl využíván při akcích NPD. Svým chováním připomínala tato služba jednotky SA. Rozkol strany vyvrcholil v roce 1971. Na stranickém sjezdu v Holzminden již Adolf von Thadden nekandidoval na předsedu strany, novým předsedou byl zvolen Martin Mußgang z Badenska-Württemberska, který stranu vedl až do roku 1990.⁴⁵

Po propadu NPD, jakožto spojícím článku extrémní pravice, došlo opět k roztržité scéně extrémní pravice. V roce 1971 založil Dr. Gerhard Frey v Mnichově spolek⁴⁶ *Deutsche Volksunion e. V.* (DVU), která měla sloužit jako alternativa pro frustrované členy a voliče NPD, stejně tak jako zklamané příznivce

⁴³ Viz Backes/ Jesse, *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Bonn 1993, str. 299.

⁴⁴ Backes/Jesse, *Politischer Extremismus*, str.81.

⁴⁵ Backes/Jesse, *Politischer Extremismus*, str. 76-86.

⁴⁶ Statut politické organizace získala DVU až v roce 1987. DVU zpočátku neměla fungovat jako politická strana; měla sloužit ke sjednocení těch, kdo politicky tíhli k nacionalistickým programům a

CDU/CSU. Poměrně rychle se stala nejsilnější extrémně pravicovou organizací co do počtu členů v Německu. Většina členů DVU byla ale pouze abonenty tiskovin z nakladatelství Bernarda Freye, nikoliv přesvědčenými aktivisty strany. Z tohoto důvodu je těžké klasifikovat DVU jako výjimečně důležitou pro organizaci extrémní pravice, ale spíše jako základnu pro nakladatelské impérium Freye. Jeho nejúspěšnější periodikum *Deutsche National-Zeitung* dosahovalo denního nákladu až 100 000 výtisků. Přestože se „*Freysche Presse*“ všemožně snažila nepřekročit formálně hranice ústavnosti, obsahovaly její články rasistické, antisemitské a extremistické myšlenky. Mezi nejoblíbenější patřily příspěvky útočící na cizince žijící v Německu či bránící německý *Wehrmacht* a jeho působení za druhé světové války.⁴⁷

V sedmdesátých letech došlo k založení dalších radikálních i militantních uskupení extrémní pravice, které použily i násilí k upoutání pozornosti. Bývalý aktivista NPD Friedhelm Busse založil v roce 1971 *Partei der Arbeit*, která se od roku 1975 jmenovala *Volkssozialistische Bewegung Deutschlands/Partei der Arbeit* (VSBD/PdA). Chtěla navázat na ideologii bratří Gregora a Otto Strassera z „levého“ křídla NSDAP a pomocí teroristických útoků na sebe brzy koncentrovala velkou pozornost. V roce 1982 byla strana zakázána, někteří její představitelé, mezi nimi i Busse, byli odsouzeni k několika letům vězení. Obecně symbolizuje Busse přechod od radikální pravice k neonacismu, stejně tak všeobecnou krizi politiky extrémní pravice, která je patrná po celá sedmdesátá léta.⁴⁸ Busse byl v roce 1971 vyloučen pro přílišný radikalismus z NPD.

Za zmínku stojí i nová *Bürger- und Bauern-Initiative* (BBI), kterou založil bývalý *SS-Sonderführer für Pflanzenzucht* v koncentračním táboře Osvětim, Thies Christophersen. Největší publicitu získal v roce 1973, kdy vydal brožuru *Auschwitzluege*.

Manfred Roeder založil v roce 1971 *Deutsche Bürger-Initiative* (DBI). Později to byla *Deutsche Aktionsgruppe* (DA), která měla na svědomí několik útoků zápalnými láhvemi, při kterých zemřeli dva Vietnamci a dalších 13 cizinců bylo těžce zraněno. Roeder byl poté v roce 1982 odsouzen k 13 letům vězení a v roce 1990 podmíněčně předčasně propuštěn. K dalším neonacistickým organizacím patří v roce

ideologickým stanoviskům krajní pravice, cit. v: Lee McGowan, *Radikální pravice v Německu*, Praha 2004, str. 185.

⁴⁷ Více k DVU v samostatné kapitole této práce.

⁴⁸ Königseder, *Rechtsextreme Parteien und Organisationen in Deutschland*, str. 122-123.

1979 pro pomoc vězňených neonacistů založená *Hilfsorganisation fuer nationale Gefangene und deren Angehoerige* (HNG).

Nejdůležitější osobou neonacistického hnutí konce sedmdesátých let až po počátek let devadesátých byl Michael Kühnen⁴⁹. Poté co byl v roce 1977 kvůli aktivitám extrémně pravicového charakteru propuštěn z Bundeswehru, založil neonacistickou *Aktionsfront Nationaler Sozialisten* (ANS). Po odpykání trestu za podněcování k rasové nenávisti vytvořil z ANS útočiště pro neonacisty, kteří se soustředili na celou SRN. Největším vzorem byly pro ANS jednotky SA, otevřeně se hlásila k nacionálnímu socialismu a zasazovala se o povolení NSDAP. Zpočátku vstupovali do ANS členové zakázané VSBD/PdA a od roku 1980 zakázané skupiny *Wehrsporttruppe Hoffmann*. Roku 1983 se ANS sloučila se stranou *Nationale Aktivisten* Thomase Brehla, kterou ale již v prosinci téhož roku zakázal spolkový ministr vnitra. Následně založil Kühnen ilegální *Gesinnungsgemeinschaft der Neuen Front* (GdNF). Toto agresivní uskupení společně s *Freiheitliche Deutsche Arbeiterpartei* bývalého vedoucího Hitlerjugend Martina Papeho mělo integrační funkci pro mnohé neonacisty. Řada členů ANS/NA spolupracovala s FDA a vytvářela její strukturu na zemské a krajské úrovni. Aby nebyla nástupnická role FDA po ANS/NA příliš jasná, nevstoupil Kühnen oficiálně do této organizace. FDA nedokázala zaznamenat větší volební úspěchy, podařilo se jí ale upoutat pozornost brutálními útoky, pochody a ničením veřejných prostor jejími členy. Poté co vyšlo najevo homosexualita Papeho i Kühnena, došlo k silnému rozkolu uvnitř strany. Podporu našel Kühnen u *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – Auslands- und Aufbauorganisation* (NSDAP-AO) vedenou Garym (Rexem) Lauckem z Lincolnu v americkém státě Nebraska, který zásobuje celé neonacistické politické spektrum v Evropě propagačními materiály, později hlavně pomocí internetových stránek. Americká legislativa umožňuje svým přístupu k výkladu svobody slova a tisku snazší šíření nacistických myšlenek pomocí nových elektronických médií. Tento fakt extrémní pravice pravidelně využívá.

Příznivci Kühnena založili v roce 1989 v Hamburku *Nationale Liste* (NL), v Brémách *Deutsche Alternative* (DA) a v roce 1990 ve východním Berlíně *Nationale Alternative*, kterou používal Kühnen pro navázání kontaktů s extremisty v bývalé DDR.

⁴⁹ Backes, Jesse, *Politischer Extremismus*, str. 297.

Odlišný pokus zakotvit v politickém dění SRN symbolizuje strana *Die Republikaner*. Ne náhodou byla založena v roce 1983, krátce po převzetí moci koalicí CDU/FDP o rok dříve. Pro extrémní pravici nepřinesla změna politického kurzu očekávané výsledky. V reakci na politiku bavorského ministerského předsedy Franze Josefa Strauße, který inicioval miliardovou půjčku NDR, se setkal se silnou kritikou uvnitř vlastní strany CSU. Bývalí poslanci za CSU Ekkehard Voigt a Franz Handlos ji založili společně s populárním televizním redaktorem Franz Schönhuberem. Založení *Republikaner* přispělo k větší spolupráci mezi DVU a NPD. V roce 1986 podepsali předsedové obou stran Frey a Mußgnug dohodu o vzájemné podpoře při volbách. Frey následně založil v březnu 1987 z DVU a *DVU-Aktionsgemeinschaften* stranu *DVU-Liste D*. V následujících volbách měly strany kandidovat střídavě a již ne proti sobě a na volebních kandidátkách měli být zastoupeni členové DVU a NPD společně. U přívrženců NPD se setkala spolupráce s DVU často s nepochopením a po špatných výsledcích při spolkových volbách Frey tuto kooperaci v roce 1990 ukončil.⁵⁰

Schönhuber byl propuštěn z Bavorského rozhlasu kvůli své knize *Ich war dabei* (Byl jsem u toho), ve které blahořečil své působení v jednotkách SS. Blíže se chci s vývojem této strany zabývat podobně jako v případě NPD a DVU v dalších kapitolách mé práce.⁵¹

Charakteristické skoro pro všechny skupiny či strany extrémní pravice založené v 80. letech byly stále častější útoky proti přistěhovalcům. Vznikala občanská sdružení jako např. *Hamburger Liste für Ausländerstopp* nebo ve Šlesvicko-Holštýnsku *Kieler Liste fuer Ausländerbegrenzung*. Jejich cíle a motivace jasně vyjadřuje již samotný název těchto organizací. Cizineckou otázku využily všechny strany tohoto spektra k zisku nových sympatizantů. Spolkový úřad na ochranu ústavy zaznamenal v roce 1981 73 extrémně pravicových uskupení s zhruba 20 300 členy a 53 vydavatelství a distributorů stejného ražení. V roce 1989 napočítal stejný úřad 70 organizací s 35 900 členy a 35 vydavatelství a distributorů. Z těchto čísel je patrný vzestup členské základny a koncentrace extrémní pravice do méně organizačních složek.

⁵⁰ McGowan, *Radikální pravice v Německu*, str. 188-190.

⁵¹ Norbert Lepszy, *Republikaner*, v: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 6. října 1989.

7 Extrémní pravice v NDR

V bývalé NDR existovaly od začátku 80. let skupiny mládeže, které se vyznačovaly násilnickým chováním, které bylo podpořeno odkazem nacionálního socialismu. Nelze ale hovořit o politickém hnutí či straně. Excesy takových společenství byly sice motivovány a provázeny hesly extrémní pravice, ale bez politického konceptu i cílů. Jednalo se o protestní akty a snahu o zviditelnění, často u jednotlivců, kteří se pohybovali na okraji společnosti.

V roce 1989 registrovala kriminální policie ministerstva vnitra NDR pod dokumentací R zhruba 1 000 osob pod rubrikou C, což znamenalo: extrémně pravicový, intenzivně násilnický - dále byly zaznamenány pod jinými rubrikami osoby, jako například extrémně pravicově orientovaní fotbaloví chuligáni. Proslulý takovými fanoušky je až do dnešních dnů fotbalový klub Dynamo Drážďany. Celkově počítala kriminální policie NDR s extrémně pravicovým potencionálem u 15 000 osob z řad mládeže, z toho tvořily jednu pětinu dívky.⁵²

Ke spolupráci na politické úrovni v rámci extrémní pravice dochází až v roce 1988. Vznikaly militantní skupinky, které sympatizovaly se západními strukturami extrémní pravice, především pak s činností Michaela Kühnena a stranou *Freiheitliche Deutsche Arbeiterpartei* (FAP). S koncem NDR se vykryštovala struktura východoněmecké extrémní pravice a vytvořila si blízký vztah k té na západě.

8 Počátky REP, DVU a NPD v nových spolkových zemích po sjednocení

Sjednocení Německa je pro extrémní pravici zlomovým bodem a novým impulsem. Doufá v rostoucí počet členů a výraznější volební výsledky. Zpočátku ale nezaznamenává výraznější úspěchy. Důvodem je především neobratná volba témat, která se u voličů v nových spolkových zemích neseťkávají s odezvou. Především požadavek revize východních hranic a popírání válečné viny Německa se neseťkávají s pozitivním ohlasem. V neposlední řadě ztrácí extrémní pravice sjednocením Německa jedno ze svých hlavních témat. Také po organizační stránce se extrémní pravice potýká s problémy. Mladí přívrženci extrémní pravice na

⁵² Stöss, Rechtsextremismus, str.61-70.

východě SRN se nechtěli podrobit organizační struktuře západu. Můžeme hovořit i o generačním problému, neboť převážná většina vůdců západních extremistů byla minimálně o generaci starší. Přes vyjmenované problémy vynaložila extrémní pravice nemalé prostředky na expanzi ve východní části Německa.

Již v roce 1990 se v bývalé NDR objevují skupinky krátkovlasých jedinců, kteří se hlásí k DVU. Jde ale převážně o krycí taktiku, aby nebyly spojováni přímo s myšlenkami nacionálního socialismu. Tito aktivisté se ale později museli zabývat s ideologií DVU a hlavně osobou jejího zakladatele Gerharda Freye, což vyústilo v nepochopení a averzi vůči organizované extrémní pravici v první polovině devadesátých let. Velmi aktivní je v této době především strana *Die Republikaner*, kterou zakázala ještě vláda NDR. *Republikaner* zahájili v lednu 1990 velkou kampaň, jejíž ústředním tématem byla německá jednota a snažili se vytvořit základnu pro další vývoj na východě Německa. Hlásili se k ní ale převážně lidé, kteří nebyli schopni tuto základnu formovat.

Se vznikem sjednocené SRN 3. října 1990 zanikl i zákaz *Republikaner*. Členská základna postupně rostla, mimo jiné i díky přeběhlíkům z SED a Lidové armády. Širší členskou základnu v nových spolkových zemích ale nikdy nezískala, což platí až do dnešních dnů. Nejmenší úspěchy mají *Republikaner* u sympatizantů „tvrdšího“ jádra extrémní pravice, kteří se orientují spíše na rasistické skinheads nebo hnutí Blood and Honour.

Na první pohled se zdálo, že největší šance by z tohoto politického spektra měla mít právě *Republikaner*. V roce 1989 se jim podařil vstup na půdu Evropského parlamentu a někteří politologové hovořili dokonce o možném etablování *Republikaner* jako páté strany na německém politickém spektru.⁵³

Republikáni se angažovali již na demonstracích v Lipsku a východním Berlíně v roce 1989. Pomocí letáků se snažili dostat do povědomí východních Němců, na což zareagovala i lidová sněmovna NDR a stranu zakázala. Zákaz platil až do srpna 1990. Předsedovi strany Schönhuberovi byl několikrát zakázán vstup na území NDR. Schönhuber doufal, že by se mu pomocí hlasů východních Němců mohl podařit vstup na půdu spolkového sněmu po volbách v roce 1990. Pod vlivem nové situace aktualizovali *Republikaner* i svůj program. Zaměřili se především na sociální otázky a svá tradiční nacionalistická témata poněkud odsunula do pozadí. Zasazovali se

⁵³ Königseder, *Rechtsextreme Parteien und Organisationen in Deutschland*, str.127.

například o odstranění negativních důsledků smlouvy o sjednocení. Podle republikánů to byl především princip navrácení nemovitostí a podniků před odškodněním, přičemž ale ani nezapomněli na stará hesla o odmítání hranice Odra-Nisa, negaci multikulturní společnosti a odstranění v ústavě garantovaném právu na azyl. Straně se přesto nepodařil vstup do spolkového sněmu a ani do jednoho ze zemských sněmů v nových spolkových zemích. Výrazně se republikáni dokázali v první polovině devadesátých let prosadit pouze v Bádensku-Württembersku, kde získali v roce 1992 v zemských volbách překvapivých 10,2 % hlasů.⁵⁴

Po volebních neúspěších se strana sama oslabila vnitřními rozpory o další směřování. Její předseda Schönhuber požadoval spolupráci s DVU. Důležitý byl pro Schönhubera i nový obraz strany, na kterém se nemohl shodnout se svými spolustraníky. Konflikty vedly nakonec v prosinci 1994 k odstoupení Schönhubera z čela strany. Žezlo převzal stuttgartský právník Dr. Rolf Schlierer. Základající postava Republikaner Schönhuber v roce 1995 stranu opustil. (více k Republikaner v samostatné kapitole)

Kroky DVU v prvních letech po sjednocení Německa byly spíše zdrženlivé, což souvisí se strukturou strany, která je organizačně zaměřena převážně na osobu jejího zakladatele Bernarda Freye. Taková struktura ponechává jen málo místa pro aktivity stranické základny. Ve starých spolkových zemích na sebe upozornila na počátku devadesátých let především v Brémách a Šlesvicko-Holštýnsku. V prvně jmenované zemi získala DVU v zemských volbách roku 1991 6,2 % hlasů a druhé roku 1992 6,3 %. Parlamentní kluby DVU se ale proslavily především narušováním práce sněmů, skandály a vnitrostranickými konflikty, které vedly k odštěpení skupinek od DVU.

Podobně neúspěšně vypadaly i začátky NPD v nových spolkových zemích. Stejně jako *Republikaner* rozdávala již na *Montagsdemonstrationen* (pondělní demonstrace) v Lipsku své propagační materiály. Dalším pokusem o průlom na východě bylo sloučení NPD v lednu 1990 s *Mitteldeutsche Nationaledemokraten*, přesto zaznamenala NPD ve spolkových volbách roku 1990 pouhých 0,3 % hlasů, v nových spolkových zemích dokonce ještě méně – 0,2 %. Neúspěch vedl k odstoupení Martina Mußgnuga jako dlouholetého předsedy strany a nástupu Güntera Deckerta. Mußgnug vystoupil z NPD a připojil se k *Deutsche Liga fuer Volk*

⁵⁴ McGowan, Radikální pravice v Německu, str. 198.

und Heimat. Školský rada Deckert neopustil staré požadavky strany a zaměřil se hlavně na přistěhovaleckou otázku a revisionismus.

9 Neonacistické a militantní hnutí v nových spolkových zemích 1989 - 2000

Přestože na západě etablované politické strany extrémní pravice nezaznamenaly v prvních letech skoro žádné volební úspěchy, nemůžeme tvrdit, že by ideologie pravicových extremistů v bývalé NDR nenarazila na úrodnou půdu. Jestliže stranická organizace extrémní pravice nedokázala východní Němce oslovit, vytvořila se na straně druhé militantní a rasistická uskupení mládeže. Její působení vyústilo v neblaze proslulé brutální útoky proti přistěhovalcům a rostoucímu počtu členů neonacistických uskupení. Mladé lidi tyto nacionalistické a bojovné skupiny přitahovaly mnohem více, než staré a rozhádané „západoněmecké“ strany extrémní pravice.

V první polovině devadesátých let byla aktivní *Gemeinschaft der Neuen Front* (GdNF), kterou vedl již zmíněný neonacista Michael Kühnen. Pomocí tzv. *Aufbauplan Ost* (plán výstavby východ) se pokusil vytvořit zastřešující organizaci neonacistů. GdNF se považovala za následovnici jednotek SA a požadovala povolení NSDAP a výstavbu „rasově čisté“ velkoněmecké říše. Členové GdNF se podíleli na útocích proti azylovým domům v Hoyerswerde a Rostocku.⁵⁵ Smrt Michaela Kühnena v dubnu 1991 zabránila dalšímu vzestupu GdNF.⁵⁶

Nejsilnějším uskupením v rámci GdNF byla *Deutsche Alternative*, založena roku 1989. Od září 1991 ji vedl Frank Hübner z Cottbusu. Obsazení předsedy strany předcházely silné rozepře mezi západními a východními členy DA, což je opět charakteristické pro celou extrémní pravici v prvních letech po sjednocení Německa. Ideologicky se DA inspirovala Straßerovým „levým“ křídlem uvnitř NSDAP. Požaduje státní programy na podporu zaměstnanosti, zestátnění bank a velkých podniků.

⁵⁵ V letech 1991 až 1994 šokovaly SRN brutální útoky přívrženců extrémní pravice proti cizincům. Jednalo se o opakované případy žhářství, zastrašování, fyzických útoků a dokonce vražd. V březnu 1991 byl v Drážďanech vyhozen mladý mosambický imigrant z tramvaje a smrtelně zraněn. Následovaly útoky proti azylovým domům v Lipsku, Rostocku, Schwerinu, Neubrandenburgu a Greifswaldu. Nejdrastičtější byly pětidenní útoky a protesty radikálních aktivistů v září 1991 v Hoyerswerde. Jen v letech 1991-1993 zabili pravicoví radikálové na třidvacet osob. Více viz. Lee McGowan, *Radikální pravice v Německu*, str.217, Claudia Curio, *Chronik rechtsextremer Gewalt in Deutschland seit 1990*, v: *Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, Frankfurt nad Mohanem 1991.

⁵⁶ Königseder, *Rechtsextreme Parteien und Organisationen in Deutschland*, str.131.

Hospodářské problémy hodlala řešit „konsekvantním snížením počtu cizinců“. Členové DA se podíleli na mnohých útocích proti cizincům. Činnost strany vyústila 10. prosince v její zákaz spolkovým ministrem vnitra, který ho odůvodnil sympatiemi k NSDAP. Krátce před zákazem vyšly najevo plány DA na vytvoření branných skupinek a mobilních zásahových jednotek. Po zániku DA založili někteří její funkcionáři v Porýní Deutsche Nationalisten (DN). V nových spolkových zemích přešli její členové do menších neonacistických skupin nebo NPD.

Zákaz DA nebyl v první polovině devadesátých let jediným. Spolkový ministr vnitra zakázal mimo jiné v roce 1992 i *Nationalistische Front* kvůli podezření o pokus vytvoření teroristického uskupení, dále pak v prosinci 1992 *Nationale Offensive* a militantní *Freiheitliche Deutsche Arbeiterpartei* 24. února 1995, poté co spolkový soud v roce 1994 rozhodl, že se u FAP nejedná o stranu ve smyslu základního zákona. Paradoxně vedly tyto zákazy spíše k sjednocení a posílení extrémní pravice. V druhé polovině devadesátých let stoupl počet regionálních skupin extrémní pravice z 80 v roce 1998 na 150 pouze o rok později.

Nejen díky zklamání lidí s vývojem Německa a špatné hospodářské situaci zaznamenává extrémní pravice v druhé polovině 90. let v nových spolkových zemích stoupající preference. Teď se ale již nejedná převážně o menší militantní neonacistické organizace, ale hlavně o starší strany organizované extrémní pravice DVU a NPD. Podle statistik Spolkového úřadu na ochranu ústavy stoupl počet členů DVU z 15 000 v roce 1996 na 18 000 v roce 1998, z toho v nových spolkových zemích z 850 na 1900. V NPD byl nárůst členské základny ve stejném období ještě markantnější. V roce 1996 měla NPD 3 700 členů, o dva roky později již 6 400. V nových spolkových zemích stoupl jejich počet z 450 na 2 200. Obě strany se nyní koncentrovaly ve větší míře na východ země a změnily svou strategii. Místo popírání holocaustu, otázky válečné vinny a nastolení německé říše se koncentrují i na sociální a hospodářské problémy, které halí pod rasistická a nacionalistická hesla.

Tabulka 1. Pravicově extremistické trestné činy, 1990-2000⁵⁷

Rok	počet násilných přečinů	přečiny celkem	Vraždy
1990	309	1380	0
1991	1492	-	3
1992	2639	7684	17
1993	2232	10 561	5
1994	1498	-	0
1995	837	7896	0
1996	781	8730	1
1997	790	11 719	0
1998	708	10 049	0
1999	746	10 037	2
2000	998	15 591	2

10 Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD)

10.1 Vývoj NPD v letech 1964-1972

Volební úspěchy mladé NPD v šedesátých letech především na zemské úrovni vyvolaly velké překvapení v německé společnosti, tak u odborné veřejnosti. Po hospodářské konjunktuře let padesátých a šedesátých v SRN a dojmu, že extrémní pravice nemůže již nikdy dosáhnout větších úspěchů, působil nástup NPD jako malé zjevení. Extrémní pravice se zdála být na ústupu, načež se předseda DRP (*Deutsche Reichspartei*) rozhodl založit novou stranu, která by podle něj „posloužila za útočiště všem ztroskotaným roztříštěným skupinám a přitáhla nespokojence ze všech tříd v západním Německu, které by oslovila silně nacionalistická a autoritářská

⁵⁷ McGowan, str.226.

politika.⁵⁸ DRP se následně spojila s DP a GDP, čímž 28. listopadu 1964 vznikla Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD).

Tabulka 2. Vzestup NPD v zemských volbách v letech 1966-1968⁵⁹

Volby	Rok	%
Hamburk	1966	2
Hesensko	1966	7,9
Bavorsko	1966	7,4
Šlesvicko-Holštýnsko	1967	5,8
Rýnská Falc	1967	6,9
Dolní Sasko	1967	7
Brémy	1967	8,8
Bádensko-Württembersko	1968	9,8

NPD zaznamenala hned rok po svém založení ve spolkových volbách v roce 1965 dvě procenta hlasů a nic nenasvědčovalo tomu, že by v dalších čtyřech letech mohla výrazněji promluvit do dění na německé politické scéně. Roku 1968 ale již měla zastoupení v sedmi z jedenácti zemských parlamentech. S úspěchy prudce vzrostla i členská základna NPD - z 474 v roce 1964 na 28 000 v roce 1968. Tato fakta naznačovala, že by se straně ve spolkových volbách v roce 1969 mohl podařit vstup na půdu spolkového sněmu. Prakticky všichni autoři se shodují, že rychlý vzestup NPD zapříčinily hospodářské problémy v letech 1966-1967, s tím spojený růst nezaměstnanosti a především vznik velké koalice CDU-SPD v roce 1966. NPD situaci obratně využila a prohlásila se za jedinou skutečnou „nacionální opozici“. Tuto její potencionální úlohu posílila *Freie Demokratische Partei Deutschlands* (FDP) tím, že se nedokázala prosadit jako důvěryhodná opoziční strana. NPD nepochybně pomohl i vzestup nacionalistických nálad ve světě. Mnohé politiky popularita NPD znepokojila. Herbert Wehner z SPD například prohlásil na adresu NPD, že jsou

⁵⁸ McGowan, Radikální pravice v Německu, str.179.

⁵⁹ Mc Gowan, Radikální pravice v Německu, str.179., cit v: J.D.Nagle, The National Democratic Party: Right Radicalism in der Federal Republic of Germany, Berkeley 1969, str.39-66.

„příznakem krize demokracie“. Willy Brandt nazval NPD „oportunistou bonnské krize“.⁶⁰

S dostupem času je raketový vzestup NPD hodnocen jako protestní hlas nespokojené části obyvatel SRN. Studie dokládají, že NPD volili především drobní zemědělci a manuálně pracující.

Stejně jako NSDAP v raných dobách nezveřejnila NPD úplný program a upínala se na úderná hesla a nařčení, aby se co nejvíce zviditelnila. Útočila na takzvané *Lizenzparteien*, líčila Německo zahlcené sovětskými a americkými vlivy, brojila proti super-velmocenskému imperialismu a zasazovala se o práva na sebeurčení pro všechny Němce. Kritizovala kolektivní vinu německého národa za druhou světovou válku a zdůrazňovala nacionalistickou politiku v souladu s demokratickým řádem.⁶¹

10.2 Organizační složka a struktura NPD po sjednocení SRN

Předsedou NPD je od stranického sjezdu roku 1996 v Bad Dürkheim Hans Voigt.⁶² Předsednictvo strany má 19 členů a je demokraticky voleno na sjezdech strany. Strana má své hlavní sídlo v Berlíně. Stranickým orgánem je *Deutsche Stimme*, který vychází měsíčně nákladem ca. 20 000 výtisků. V roce 2004 měla NPD podle Spolkového úřadu pro ochranu ústavy 5 300 členů. Součástí strany je i mládežnická organizace *Junge Nationaldemokraten* a vysokoškolská *Nationaldemokratischer Hochschulbund e.V.*

NPD se po ukončení řízení o zákazu strany⁶³ ze strany Spolkového ústavního soudu v roce 2003 otevřeně snaží o sjednocení celého spektra extrémní pravice. Po odmítnutí žádosti na zákaz strany se přestala z taktických důvodů distancovat od rasistických skinheads a neonacistů. „Chceme se prezentovat jako strana všech nacionálních sil. ...Národní odpor na ulici potřebuje silnou ruku v parlamentech. Nacionální fundamentální opozice v parlamentu potřebuje silnou sílu na ulici.“⁶⁴ Bezprostředně sice řízení o zákazu stranu oslabilo, ale již v druhé polovině roku 2004 začal stoupat počet jejich členů. Oproti konci roku 2003 stoupl počet členů z

⁶⁰ McGowan, str. 181.

⁶¹ Jesse, *Das Auf und Ab der NPD*, str. 31-38.

⁶² Voigt je bývalým kapitánem německého Bundeswehru a diplomovaný politolog.

⁶³ Více viz kapitola o řízení o zákazu NPD.

5 000 na 5 300. Problémy měla strana ale již léta s finanční situací. Volební úspěch roku 2004 a z toho plynoucí státní finanční dávky přispěly k zlepšení situace. Voigt zdůraznil v rozhovoru pro *Berliner Zeitung*, že již po zemských volbách v Sársku stouply „podstatně i sponzorské dary.“⁶⁵

Část stranické taktiky spolu s *Wortergreifungsstrategie* (strategie uchopení slova) tvoří i tzv. *Kampf um die Straße* (boj o ulici). Jenom v roce 2004 organizovala NPD společně se skinheads a neonacisty 40 demonstrací, o rok dříve jich bylo asi o deset více. Hlavním tématem těchto akcí byly sociální reformy⁶⁶ Hartz IV, kterých se účastnilo až 300 osob. Největší úspěch zaznamenala NPD s akcí *Pressefest* v Mücka, kterou organizuje každoročně *Deutsche Stimme*. Na hudební festival se sjelo až 7 000 příznivců extrémní pravice. Z čistě politických akcí, kde nehraje hudba hlavní roli, byla co do počtu pro NPD nejzdařilejší společná demonstrace s *Freie Nationalisten* v Berlíně-Lichtenbergu 1. května 2004, na které pochodovalo 2 300 osob. Členové NPD byli aktivní i na akcích neonacistických uskupení. Hans Voigt byl jedním z řečníků na vzpomínkovém pochodu na Rudolfa Heße v bavorském Wunsiedelu.⁶⁶

Vstřícnost NPD k neonacistům využili někteří z nich ke vstupu do strany. Nejznámějším je Thorsten Heise, který byl krátce po svém vstupu zvolen na stranickém sjezdu v Leinefelde členem stranického vedení. Radikálnější image nacionalistů jí má pomoci především v boji o hlasy mladých skinheads a neonacistů. Voigt neopomněl na sjezdu strany v roce 2004 zdůraznit, že nehrozí „žádné vzájemné převzetí svobodného a národního odporu“. Obě síly mají „být součástí společného odporu“.⁶⁷

Po úspěšných komunálních volbách v Sasku strana navázala i užší spolupráci se zbytkem extrémně pravicových stran. Na popud NPD došlo 21. června k dohodě s DVU o účasti na zemských volbách v Braniborsku a Sasku 19. září 2004. Po úspěších ve zmíněných volbách došli předsedové obou stran Voigt a Frey k rozhodnutí, že budou pokračovat v podobných volebních smlouvách i v budoucnu. Strany se dohodly, že budou působit společně a v příštích volbách do zemského a spolkového sněmu a evropského parlamentu sestavovat jednu společnou kandidátku, tzv. *Nationale Liste* (národní kandidátku). Dohoda mezi DVU a NPD byla

⁶⁴ Verfassungsschutzbericht, 2004, str. 78, cit v: *Deutsche Stimme*, duben 2004, str. 18.

⁶⁵ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.77.

⁶⁶ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.78.

⁶⁷ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.78-79.

potvrzena na setkání obou stranických předsedů 12. října 2004 v Mnichově.⁶⁸ Republikaner oproti DVU stejnou nabídku ke spolupráci odmítli. Na svých internetových stránkách republikáni své rozhodnutí odmítli slovy, že „opce přiblížení nebo kooperace s NPD není příhodná“. Tento kurz REP byl potvrzen i na stranickém kongresu v bavorském Veitshoechheim 27. až 28. listopadu. Podle článku v Berliner Zeitung z 16. listopadu 2004 se NPD pokouší o navázání spolupráce v rámci Volksfront (lidová fronta) i s *Deutsche Partei* a *Deutsche Soziale Union*.

Na zmíněném stranickém sjezdu NPD v Leinefelde v roce 2004 byl potvrzen cíl vytvoření společné „německé lidové fronty zprava“. Předseda Voigt obdržel 86,8 % hlasů od delegátů sjezdu a byl potvrzen v čele strany. Do 19-členného předsednictva strany byl zvolen již zmíněný neonacista Thorsten Heise.

10.3 NPD a její ideologie po sjednocení SRN

NPD se dokázala v roce 2004 prosadit do jednoho ze zemských sněmů poprvé od roku 1968. V Sasku zaznamenala alarmujících 9,8 % hlasů. Podle vlastní internetové stránky je jejím cílem vytvoření *deutsche Volksfront* (německé lidové fronty). Z tohoto důvodu se oproti DVU i Republikaner nebrání spolupráci s neonacisty a rasistickými skinheads. Příliv členů z tohoto spektra zaznamenala hlavně po nástupu Voigta do křesla předsedy. NPD evidovala nárůst členské základny i díky vlně zákazů neonacistických skupin v první polovině let devadesátých.

Základním kamenem politiky NPD je od roku 1997 strategický koncept předsedy Voigta, který je založen na třech pilířích (*Drei-Säulen-Konzept*). Konkrétně to je boj o ulici, mozky a voliče. Na sjezdu strany v roce 1998 byl oficiálně přijat a v roce 2004 tato strategie rozšířena o další pilíř – boj o organizovanou vůli.⁶⁹ Poslední pilíř, tedy boj o organizovanou vůli, je pro NPD novinkou. Voigt si pod tímto

⁶⁸ Jesse, Das Auf und Ab der NPD, str.35. Předsedové NPD a DVU označili společnou dohodu jako *Deutschland-Pakt*.

⁶⁹ Eckhard Jesse, Das Auf und Ab der NPD, str.33.

pojmem představuje užší spolupráci s ostatními organizacemi extrémní pravice. Jako příklad jmenoval „naprosto rovnoprávnou partnerskou spolupráci“ s DVU. Obě strany budou dále existovat, dojednávat společný postup při volbách a sestavovat společné kandidátky. Podle dohody pak kandidovala NPD v zemských volbách v Šlesvicku-Holštýnsku jako jediná „nacionální“ síla. Při řádných volbách do spolkového sněmu by byla zastoupena pouze kandidátka NPD, na které by kandidovali i členové DVU. Naopak by pak při volbách do evropského parlamentu v roce 2009 měla vedoucí postavení DVU, na její kandidátce by byli zastoupeni členové NPD a DVU-Liste.

NPD permanentně útočí proti parlamentní demokracii a demokratickému právnímu státu. Z taktických důvodů ale nadále odmítání použít násilí k dosažení svého cíle, což je podle NPD *nationale Revolution* (nacionální revoluce). Řada prohlášení strany nepochybně navazují na odkaz nacionálního socialismu. Hesla NPD jsou rasistická, antisemitská a revisionistická. Ve stranickém orgánu *Deutsche Stimme* jsou běžné příspěvky, ve kterých se zlehčují zločiny režimu NS.

NPD nepokrytě agituje proti státnímu zřízení SRN, které chce nahradit tzv. *Volksgemeinschaft* (lidové společenství). Podle předsedy strany Hanse Voigta lze SRN „vyřídít stejně, jako lid NDR před patnácti lety, což samozřejmě jde i s pomocí volebních uren“. Po dosažení tohoto cíle hodlá NPD i zpětně soudit politiky za porušení svého slibu, odvracet od německého lidu škody. Podle Voigta je zřetelné, že „liberálně-kapitalistický systém SRN“ stojí krátce před zhroucením. Buď skončí rozpadem multikulturní společnosti nebo ho lid odstraní „revoluční změnou volebního práva“. Lid si podle Voigta musí uvědomit „stav zbavení svéprávnosti a demokratickým vzednutím dosáhnout revoluční změnu. Tento proces začal již volebním úspěchem NPD v Sasku.⁷⁰

Ve své řeči, kterou pronesl na stranickém sjezdu NPD v Leinefelde v Durýnsku, který se konal 30. až 31. října 2004, vysvětluje Voigt svou představu „revoluční změny volebního chování“: „Když Němci překonají myšlenkové šablony politické korektnosti a vyjádří to změnou svého volebního chování odmítnutím etablovaných nepřátelských stran vůči domorodcům, pak začala nacionální revoluce“.

Voigt neopomněl ani odůvodnění, proč není snaha NPD o *Systemueberwindung* (překonání systému) protistátní (staatsfeindlich). Odkazuje na provizorní charakter Základního zákona SRN, a požaduje vyřízení „liberálně-

kapitalistického systému“ odpovídající předloze článku 146 Základního zákona. K tomuto tématu se na stránkách NPD vyjádřil 9. října 2004 i NPD-Bundesgeschäftsfuehrer (spolkový jednatel) Frank Schwerdt. „Vyřídít SRN – to pramení z článku 146 spolkového Základního zákona. Podle něj má Německo po sjednocení přijmout novou ústavu. Tento úkol nebyl 15 let po částečném (!) sjednocení splněn. Německo je více než kdy jindy závislé na supervelmoci USA...Politici SRN se pokoušejí vyvolat dojem, že má vazalské postavení k západním mocnostem, začlenění do EU a vytvoření multikulturní společnosti konsens u veřejnosti a tím ústavní rámec. ...Jestliže chce mít Německo budoucnost, musí toto vše být co nejrychleji vyřízeno. To že se jedná o děj, který si zaslouží označení „revoluční“, na to upozornil Hans Voigt v *Junge Freiheit* a zdůraznil dělicí čáru od etablovaných stran. „Mezi námi a nimi neexistují žádné společnosti pouze odlišnosti. Toto musí být všude devízou NPD.“⁷¹

Nacionalisté neopouštějí požadavek znovuvytvoření německé říše. V programovém prohlášení z 13. září 2004 k příležitosti evropských voleb vyhlásila strana hlavním úkolem „znovuvytvoření akceschopnosti německé říše, která od 23. května 1945 po zatčení říšské vlády Dönitze sice *völkerrechtlich* existuje dále, ale již není schopna jednat“. Voigt prohlásil ve zmíněném interview pro *Junge Freiheit*, že po roce 1945 vznikly dva vazalské státy, BRD a DDR. „Teprve poté co zmizí oba vazalské státy, si mohou Němci vytvořit stát, kde mohou svobodně žít.“⁷²

NPD útočí nejen na politický systém SRN, ale i lidská práva. Důkazem jsou slova místopředsedy NPD v Meklembursku-Pomořansku Lutze Dessaua, který v *Deutsche Stimme* k tomuto tématu napsal: „Pod slovní fasádou „lidská práva“ a „nediskriminace“ se schovává vůle oligarchie, vytvořit přistěhovalectvím přetlak pracovních sil a tím snížit výrobní náklady a zvýšit zisky. ... „Výrazem imperialismu lidských práv je v plánované ústavě EU společná zahraniční a bezpečnostní politika.“⁷³

⁷⁰ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.64, cit. v: *Junge Freiheit*, 24.září 2004, str.2.

⁷¹ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.64.

⁷² Verfassungsschutzbericht, 2004, str.65.

⁷³ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.65, cit v: *Deutsche Stimme*, 8/2004, str.17.

10.3.1 Pojetí *Volksgemeinschaft* u NPD

Lékem proti globalizaci je podle NPD již zmíněná *Volksgemeinschaft*. Hans Voigt k tomuto tématu prohlásil v již zmíněném rozhovoru pro *Berliner Zeitung*, že „se musíme vrátit zpět k *Volksgemeinschaft*, v které se vůle po změnách sjednotí, čímž mohou být překonány zájmy skupin a jednotlivců.“ Fascinace kolektivistickým uspořádáním státu s *voelksich* prvky je věčným tématem funkcionářů NPD. Jedním z nich je i člen stranického vedení Jürgen Gansel. „Tam kde je zničen lid, umírá společenství, tam kde je zničeno společenství, umírá kultura a kde zaniká kultura, umírá i jednotlivec.“⁷⁴ Nastolit *Volksgemeinschaft* má NPD pomoci tzv. *Volksfront* (lidová fronta). S požadavkem k návratu k *Volksgemeinschaft* navazuje NPD na jeden z hlavních odkazů nacionálního socialismu, který tento pojem chápal především z hlediska krevního a osudového společenství, v které byly podrobeny zájmy jednotlivce bezpodmínečně celé *Volksgemeinschaft*.

Vztah k NSDAP popsal Voigt následovně: „Nejsme strana, která automaticky označí něco za špatné, protože to existovalo již v letech 1933 až 1945. Nacionální socialismus realizoval ve velké míře myšlenky „*völkisch identity*“ z roku 1848, bohužel byl také imperialistický. ...Samozřejmě že je nacionální socialismus jako směr v SRN přítomen i dnes. Pro NPD není určující, ale pokoušíme se vedle nacionálně-liberálního a nacionálně-konzervativního proudu integrovat i ten nacionálně-socialistický, neboť vymezení se pomáhá politickému soupeři.“⁷⁵

NPD si neodpustí ani heroizaci představitelů režimu NS, Wehrmachtu a jednotek SS. Zároveň zlehčuje jejich zločiny. Voigt označil Hitlera za „velkého německého státníka, který ale nese zodpovědnost za porážku německé říše“. Člen předsednictva NPD Thorsten Hiese, kterého Spolkový úřad pro ochranu ústavy registruje jako neonacistu, označil Hitlera za „největšího muže minulého století“.⁷⁶ *Deutsche Stimme* nezapomíná ani na další „významné“ osobnosti nacionálního socialismu. V člancích k příležitosti pochodu k hrobu Rudolfa Heße ve Wunsiedelu, kterého se 21. srpna účastnilo až 7 000 lidí, označila Heße za „mírového letce Německa“ a „německého mučedníka“.

⁷⁴ *Deutsche Stimme*, 8/2006, str.16.

⁷⁵ *Verfassungsschutzbericht*, 2004, str.75.

⁷⁶ *Verfassungsschutzbericht*, 2004, str.65-66.

Podobně jako u jiných stran extrémní pravice je i u NPD běžné pozitivní vnímání zaměstnanecké a sociální politiky třetí říše. Nejkriklavěji s k tématu vyjádřil předseda NPD v Kolíně nad Rýnem Alexander Klein ve vlastní brožuře pod názvem „Evoluce. Systémově kritické myšlenky jednoho Němce“ (*Evolution. Systemkritische Gedanken eines Deutschen.*) Zde velebí Hitlera, že z Německa pomocí fanaticky vedené nacionální politiky opět vytvořil světovou hospodářskou velmoc. Tento úspěch prý vyvolal u ostatních státníků nervozitu, a proto byla Německu vnucena zničující válka.

V otázce použití násilí k prosazení svých cílů je strana velice ambivalentní. Z politických důvodů ho odmítá, ale někteří její členové se na násilných akcích buď podílejí nebo hledají cesty, za jakých okolností by bylo oprávněné. Jedním z těchto „hledačů spravedlivého použití násilí“ je místopředseda NPD Jürgen Schwab. V *Deutsche Stimme* v březnu 2004 píše, že k prosazení cílů je politika odkázána na násilí. Podle něj nemůže strana podléhat pseudomorálním výkladům otázky násilí, neboť vedou nezbytně k rozštěpení vlastního tábora. Organizovaný nacionální socialismus by měl z „vlastní zodpovědnosti a stranicky politické legality“ vyjmout násilí pouze pro sebe. Opravdu legitimní monopol na násilí si podle Schwaba může nárokovat až znovu vytvořená „nacionálně osvobozená“ německá říše. Předseda NPD Voigt k se k tématu vyjádřil v rozhovoru pro *Berliner Zeitung*. Povstání Němců nechápe jako revoluci, při které se bojuje na barikádách se zbraněmi. „Násilí by nemělo hrát roli. Pokud ale z hnutí vzejde něco, co nemůžeme kontrolovat, potom je to naprosto jiný případ. Revoluce v Německu pro mne znamená především, že se lidé osvobodí od svých myšlenkových šablon, do kterých je vnutila naprostá převýchova, aby se cítili opět německy.“⁷⁷

Výroky představitelů NPD v čele s Voigtem proti politickým odpůrcům potvrzují útočný, agresivní a militantní charakter této strany. Bojovné výkřiky a výzvy k sjednocení nacionální pravice nejsou na demonstracích NPD ojedinělé. Akce NPD dávají prostor i nečlenům NPD k propagaci svých myšlenek.⁷⁸ Podobně tomu bylo i v Hannoveru, kde se 23. října 2004 konala demonstrace pod názvem *Gegen Sozialabbau, Rentenklau und Korruption*. Neonacista Dieter Riefling zde vyzval k „pochodu na Berlín, kde neunikne ani jeden velezrádce“. Ve svém příspěvku dále

⁷⁷ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.70, cit. v: Berliner Zeitung, 29.října 2004, str.6.

⁷⁸ Jesse, Das Auf und Ab der NPD, str.35.

hovoří o barikádách, jednotné frontě a boji proti levicově-fašistickému nepříteli. Ještě dále šel na demonstraci NPD pravicový extremist a autor Roland Wuttke 2. října v Erlangen. Za vzor zde označil palestinské sebevražedné atentátníky, kteří „umírají za svůj národ.“ Tak ostrá vyjádření nejsou ale ve většině případů slyšet z úst členů vedení NPD, kteří z taktických a právních důvodů jednájí opatrněji.

Oblíbenou taktikou Hanse Voigta je i tzv. *Wortergreifungstheorie* NPD. V rámci této taktiky dochází k násilnému přerušení akcí politické opozice NPD, ať už se jedná o demonstrace či pódiové diskuse. Stranické vedení vzývá opakovaně své přívržence, aby byli slyšet a účastnili se všech podobných akcí.

V roce 2004 byla NPD velmi aktivní v souvislosti s reformou sociální politiky v SRN a stala se jedním z nejhlasitějších bojovníků proti *Hartz IV*. Deutsche Stimme označila tuto reformu za útok liberálně-kapitalistického systému proti svému zatím nejsilnějšímu spojenci, střední vrstvě. Neznámý autor, který píše pravidelně pro Deutsche Stimme, z toho vyvozuje závěr, že „zbídačení střední vrstvy s sebou přináší „obrovskou politickou nálož, která musí vyústit ve změnu celého systému SRN.“ (Deutsche Stimme, 9/2004)

NPD si samozřejmě nenechala ujít ani tzv. *Montagsdemonstrationen* proti Hartz IV, které se snažila využít ve svůj prospěch. Člen předsednictva Jürgen Gansel je označil za „analogii k *Montagsdemos*, které vedly k zániku NDR“. Dále ho těší, že se „nacionální opozice dokázala s úspěchem podílet na protestech a spojením nacionálního socialismu s protikapitalistickými a sociálními požadavky získává stále více souhlasu“. Tato politika *Kartellparteien* SRN je podle Gansela „začátkem konce nenáviděného FDGO-státu“ (FDGO - freiheitlich demokratische Grundordnung). „Od roku 1945 prý neměla německá nacionální opozice takovou šanci, ovlivnit názory „svého“ národa.“

10.3.2 Projevy rasismu a antisemitismu u NPD

Rasismus je součástí stranického programu NPD, který pracuje s pojmem *lebensrichtiges Menschenbild* (životně správný obraz člověka). Předsedící předsednictva NPD Safet Babic v Porýní-Falc vydal v Deutsche Stimme článek pod názvem *Evolutionsgeschichte. Die „afrikanische Urmutter“ gab es nicht*, který je otevřeným pseudovědeckým rasistickým útokem. „Evropané mají jiné kmenové otce

a matky než Afričané a Číňané, což vysvětluje i silné fyzické rozdíly mezi rasami. ...v rámci životně správného obrazu člověka je přirozená nerovnost lidí základem nacionální politiky. ...Etno-pluralismus, myšlenka ochrany rozmanitosti národů, nespočívá na domýšlivosti, ale v respektu vůči přírodě. ... (Deutsche Stimme, 6/2004, str. 24.)

Volební program NPD k volbám do evropského parlamentu v roce 2004 tvrdí, že je „z rozdílného poměru románských, germánských, řeckých, keltských a slovanských kmenů odvozen specificky evropský národní charakter.“

Člen spolkového předsednictva NPD Gansel dokonce prohlašuje v Deutsche Stimme: „Když dnes musí žít 80-letý francouzský veterán v pařížské čtvrti s 60-procentním podílem Arabů a negrů a nebýt si jako Francouz jistý svým životem, pak mu v tichou chvíli přijde na mysl, že by v případě německého vítězství zbraní k takové multietnizaci v následku amerikanizace nikdy nedošlo – německá říše by byla *Primus inter pares* obranným štítem nacionální, sociální a obranschné evropské říše.“⁷⁹

Ani v otázce tureckého členství v EU nezůstala NPD stranou. Vstup muslimské země do EU je vděčným tématem nejen extrémní pravice. NPD vsadila na křesťanskou notu a označila Turecko za *Erzfeind des Abendlandes*.

Kandidát NPD do evropského parlamentu Alexander Klein, který o mandát usiloval neúspěšně v roce 2004, obvinil Turecko, že „kontroluje mezinárodní obchod s drogami a je zodpovědné za tisíce mrtvých v Evropě v důsledku užívání drog“. Neopomene ani tvrdý útok proti Turkům žijícím v Německu, kteří podle Kleina „rabují jako masy nezaměstnaných německou sociální pokladnu a urychlují státní bankrot Německa“.⁸⁰

Součástí běžné agitace NPD je bohužel i antisemitismus. Nacionalisté například protestují otevřeně proti znovuvýstavbě synagog v Německu a nenechají si ujít možnost antisemitských výpadů při sebemenší příležitosti. Předseda NPD Voigt se vyjádřil k novému památníku obětem holocaustu v Berlíně ve své řeči na stranické akci roku 2004 následovně: „Pro nás to není žádný památník holocaustu, ale děkujeme za to, že nám zde byly již nyní položeny základy nového říšského kancléřství.“ K největší kontroverzi ohledně protestům proti výstavbě nové synagogy

⁷⁹ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.70, cit. v: Deutsche Stimme, 7/2004.

⁸⁰ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.73.

došlo v roce 2004 v Bochumi. NPD hodlala proti synagoze pořádat demonstraci pod názvem *Stoppt den Synagogenbau – 4 Mio. fuer das Volk* (Zastavte stavbu synagogy – 4 miliony pro lid). Tuto akci ale zakázal vrchní správní soud v Münsteru. NPD podala okamžitě stížnost k ústavnímu soudu, který ale potvrdil rozsudek správního soudu s odůvodněním, že akce NPD nesla heslo k štvání národa, které požaduje vyčlenění německých Židů ze společnosti“.

NPD reagovala na rozsudek Spolkového ústavního soudu prohlášením spolkového jednatele Schwerdta, který reagoval běžným způsobem pro extrémní pravici, když označil rozsudek za „perfektní *Mauschelei* mezi politikou, médii, justicí a správou“. Podle něj bude NPD dále trvat na tom, aby výstavba synagog nebyla podporována daněmi občanů SRN.

10.3.3 Pokusy o revisionismus u NPD

NPD opakovaně zlehčuje teror nacionálního socialismu. Podle nacionalistů je obraz hitlerovského Německa vědeckou historiografií dlouhodobě zatížen. Popírá proto vinnu režimu NS na rozpoutání války, některé zločiny způsobené wehrmachtem za druhé světové války a diskredituje pokusy Německa o *Wiedergutmachung* s východními sousedy jako *Selbstbezichtigungsrituale der BRD-Repräsentanten*. Holocaust zpochybňuje NPD tím, že hovoří pouze o určitých *Fehlentwicklungen* (chybný vývoj) ve třetí říši. Radikální člen předsednictva Gansel popírá zločiny SS v *Deutsche Stimme*. Gansel zde tvrdí, že „nové výsledky historických studií nemohou být zohledněny, protože musí být zachován Oradour-sur-Glane jako příklad pro barbarství mužů v černých uniformách.“⁸¹ Ve stejném článku zpochybňuje konec druhé světové války jako osvobození pro Německo. Podle Gansela se většina německé společnosti necítila osvobozená, ale „poražená, zlomená a ponížena.“

10.3.4 Útoky proti parlamentární demokracii a právnímu státu v NPD

Součástí programu NPD jsou i důrazné útoky proti německé parlamentní demokracii a právnímu státu. Podle nacionalistů byla Německu po druhé světové

válce vnučena *Fremdherrschaft* (cizí vláda). S tím souvisejí útoky proti představitelům a institucím politického systému SRN. NPD difamuje právní stát jako nelegitimní, neschopný, korumpovaný a zaměřený proti zájmům lidu. Otevřeně napadá německý právní systém s tím, že ho chce odstranit a nahradit výkonnějším a vhodnějším.

Představitelé NPD označují samotné zpochybnění německého politického systému a jeho reprezentantů za „velký krok kupředu“.⁸² Ve stejném článku Schwerdt tvrdí: „Vítězné mocnosti druhé světové války si shromáždily hrstku ochotných kolaborantů, kteří Němcům vnutili základní zákon jako ústavu z hora.“ Předseda Voigt téma poválečného uspořádání Německa rozvedl na stranickém jezdu NPD v Leinefelde: „Německo je pro nás od roku 1945 obsazenou zemí, kterou řídí banda více či méně zkorumpovaných politiků, kteří se sem a tam dopouštějí dokonce kolaborace s vítěznými spojenci války.“

10.3.5 NPD a mládež

Kořeny NPD a její mládežnické organizace *Junge Nationaldemokraten* (JN) sahají k extrémně pravicové mládežnické kultuře, která má schopnost, vytvořit širokou sociální a kulturní síť ve svém okolí. Vyznačuje se jako sociální systém s vlastní organizací, která s pomocí NPD/JN získává kvality manifestující sociální instituce. Využívá přitom kolektivistické elementy a ideologii, kterou jejich přívrženci chápou jako odrazové můstky k „opravdové svobodě“.⁸³

Oproti DVU a *Republikaner* disponuje NPD jako jediná mládežnickou organizací, která má relevantní počet členů. JN je podle stanov NPD „integrální součástí“ strany. Předseda mládeže je zároveň automaticky členem předsednictva NPD. JN byla založena v roce 1969 a sídlí oproti NPD ve východoněmeckém městě Riesa. Počet jejich členů se pohybuje okolo 400 osob. Spolkovým předsedou je Stefan Rochow. Podobně jako celá NPD se silně vymezuje proti etablovanému politickému systému v SRN. Zdůrazňuje, že se nejedná o klasickou mládežnickou organizaci jako v případě *Lizenzparteien*, které se svou činností snaží zlehčovat

⁸¹ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.86.

⁸² Deutsche Stimme, 2004/8.

⁸³ Wagner, Die Szene rechtsextremer Gewalt in den neuen Bundesländern, str.115.

následky politiky svých stran. Konkrétně se podle JN jedná o globalizaci, kulturní zpustnutí a *Ueberfremdung*. Své zásady publikovala JN na internetu i ve stanovisku k výročí povstání v NDR z června 1953. „Toto duševní přesvědčení nás přenáší do fundamentálně opozičního postavení vůči stávajícímu politickému systému SRN, je ovšem zároveň základem pro pravé kompetence řešení problémů ve smyslu našeho německého národa.“ Toto ambivalentní vyjádření je pro mnohé výroky NPD přímo charakteristické. Na jedné straně je důrazný útok na systém SRN, který ale obvykle následuje ujištění, že bude překonán v rámci stávajícího státního zřízení. Samostatná činnost JN bez NPD je v posledních letech ale velmi ojedinělá. Koncentrují se na pořádání koncertů a propagační činnost na středních školách. Největší zviditelnění zaznamenala JN školní akcí JN-Schuloffensive. Pod heslem *Den Nationalismus in die Schulen tragen!* (Nosit nacionalismus do školy!) se nacionalisté hodlali prosadit ve školních časopisech. Akce si nezískala skoro žádnou větší podporu a skončila pro JN a zároveň NPD neúspěchem. JN se potýká dlouhodobě se ztrátou členů. Koncem roku 2003 došlo dokonce k zániku zemského organizace v Berlíně a Braniborsku. Její předseda Jens Pakleppa si s několika dalšími bývalými členy JN založil novou organizaci *Bewegung Neue Ordnung* (Hnutí nový řád) s jasně zřetelnou pravicově extremistickou ideologií. Přes klesající význam přispívá JN k revitalizaci NPD a podporuje mládežnickou scénu extrémní pravice.⁸⁴

10.3.6 Volební výsledky a taktika NPD na spolkové a zemské úrovni po sjednocení SRN

Pod heslem *Quittung für Hartz IV* vstupovala NPD sebevědomě do zemských voleb v Sasku, které se konaly 19. září 2004. Poprvé od roku 1969 se jí podařil vstup na půdu některého ze zemských sněmů. NPD zaznamenala překvapivých 9,2 % hlasů. Jedná se o razantní nárůst hlasů oproti posledním volbám v roce 1999, při kterých získala pouze 1,4 %. Nacionalisté obsadili v saském sněmu celkem 12 křesel.

NPD se v roce 2004 účastnila čtyřech voleb do zemského parlamentu, v šesti zemích komunálních voleb a voleb do evropského parlamentu. Na evropské úrovni dosáhla 0,9 % hlasů, což je oproti předešlým volbám v roce 1999 (0,4 %) relativní

⁸⁴ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.80-81.

úspěch. Ve všech ostatních volbách do zemských parlamentů dokázala zlepšit své výsledky. Největšího úspěchu dosáhla po Sasku překvapivě v Sársku. Její podíl hlasů se vyšplhal až na 4 %. V nových spolkových zemích se jí nepodařil žádný větší skok. V Durynsku obdržela oproti 0,3 % v minulých volbách 1,6 % hlasů.

Na konci roku 2004 se jí dařilo i na komunální scéně. NPD měla celkem 96 mandátů. Je to třikrát více, než registrovala před volebním rokem 2004. V Meklenbursku-Pomořansku dosáhla 10 křesel, v Sasku 40, v Sársku 5, v Sasku-Anhaltsku 7. V komunálních volbách v Porýní-Vestfálsku zvýšila počet mandátů ze 3 na 12. Oproti jiným stranám extrémní pravice zvolila NPD i jinou taktiku na komunální úrovni. Pomocí berlínského sdružení *Die Nationalen e.V.*, které existovalo do roku 1997, se NPD zaměřila na místní skupinky příznivců extrémní pravice tzv. *Kameradschaften*.⁸⁵ Jedná se převážně o získávání komunálního nejbližšího prostředí. Je to koncept, který se z krátkodobého hlediska zdá být neatraktivní, dlouhodobě ale získává straně decentralizovaný vliv na menší komunity, což se logicky projevuje i na volebním chování. V tomto kontextu využívá extrémní pravice ráda pojem „nacionálně svobodná zóna“. Jedná se o sociální hegemonii extrémně pravicových a takto orientovaných struktur, o místní, sociální, časové, osobní a duchovní konstelace, odpovídající vztahy struktur a jejich působení.⁸⁶

Po volebních úspěších se NPD podařilo upevnit si svou vedoucí pozici uvnitř extrémní pravice především v Sasku, které se stalo její baštou. Zřetelná je koncentrace NPD na Sasko především z organizační stránky. Sídlo má NPD sice v Berlíně, ale po volební senzaci se přestěhovala řada špiček NPD do Saska. Společně s publicisty extrémní pravici se chtějí podílet na práci v zemském parlamentu a snažit se o větší profesionalizaci NPD. U veřejnosti by měla získat lepší image, která se vyznačuje seriózní prací a odborností. Více k volební výsledkům NPD po sjednocení Německa viz následující tabulka.

⁸⁵ Thorsten Heise, kterého BfV označuje za neonacistu, vede referát v rámci předsednictva NPD samostatný referát *Freie Kameradschaften*.

⁸⁶ Bernd Wagner, *Die Szene rechtsextremer Gewalt in den neuen Bundesländern v Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?*, vydal Wolfgang Benz, Frankfurt 2001, str.115-116.

Tabulka 3. Volební výsledky NPD po sjednocení Německa na spolkové úrovni⁸⁷

	2005	2002	1998	1990
Šlesvicko-Holštýnsko	1,0	0,3	0,2	0,3
Hamburk	1,0	0,2	0,1	0,3
Dolní Sasko	1,3	0,3	0,1	0,3
Brémy	1,4	0,5	0,3	0,4
Severní Porýní-Vestfálsko	0,8	0,2	0,1	0,2
Hesensko	1,2	0,4	0,3	0,6
Porýní-Falc	1,3	0,4	0,2	0,3
Bádensko-Württembersko	1,1	0,3	0,2	0,6
Bavorsko	1,3	0,2	0,1	0,2
Sársko	1,8	0,7	0,3	0,3
Berlín	1,6	0,6	0,4	0,1
Berlín-západ	1,1	0,3	0,2	0,1
Berlín-východ	2,3	1,1	0,8	0,1
Meklenbursko-Pomořansko	3,5	0,8	1,0	0,3
Braniborsko	3,2	1,5	0,8	0,2
Sasko-Anhaltsko	2,5	1,0	0,3	0,2
Durynsko	3,7	0,9	0,0	0,3
Sasko	4,8	1,4	1,2	0,3
staré spolkové země	1,1	0,3	0,1	0,3
nové spolkové země	3,6	1,2	0,7	0,2
Spolek	1,6	0,4	0,3	0,3

⁸⁷ Jesse, Das Auf und Ab der NPD, str.34.

Tabulka 4. Volební výsledky NPD po sjednocení Německa na zemské úrovni⁸⁸

Šlesvicko-Holštýnsko	1992:-	1996:-	2000:1,0	2005:1,9
Hamburk	1991:-	1993:-	1997:0,1	2001:- 2004:0,3
Dolní Sasko	1994:0,2	1998:-	2003:-	
Brémy	1991:-	1995:-	1999:0,3	2003:-
Severní Porýní-Vestfálsko	1995:-	2000:-	2005:0,9	
Hesensko	1991:-	1995:0,3	1999:0,2	2003:-
Porýní-Falc	1991:-	1996:0,4	2001:0,5	
Bádensko-Württembersko	1992:0,9	1996:-	2001:0,2	
Bavorsko	1994:0,1	1998:0,2	2003:-	
Sársko	1994:-	1999:-	2004:4,0	
Berlín	1990:-	1995:-	1999:0,8	2001:0,9
Berlín-západ	1990:-	1995:-	1999:0,4	2001:0,5
Berlín-východ	1990:-	1995:-	1999:1,6	2001:1,6
Meklenbursko-Pomořansko	1990:0,2	1994:0,1	1998:1,1	2002:0,8
Braniborsko	1990:0,1	1994:-	1999:0,7	2004:-
Sasko-Anhaltsko	1990:0,1	1994:-	1998:-	2002:-
Durynsko	1990:0,2	1994:-	1999:0,2	2004:-
Sasko	1990:0,7	1994:-	1999:1,4	2004: 9,2

⁸⁸ Jesse, Das Auf und Ab der NPD, str.34. Údaje jsou v procentech.

10.3.7 Řízení o zákazu NPD v letech 2000-2003

S odstupem času můžeme konstatovat, že neúspěšné řízení o zákazu NPD stranu spíše posílilo. Nedošlo k očekávanému rozkolu uvnitř strany, který by ohrozil její jednotu a vedl k jejímu oslabení. NPD zatížilo řízení především finančně, ale ne tak výrazně, aby to ohrozilo její samotnou existenci. Bezprostředně po skončení došlo sice ke ztrátě členů NPD, ale na straně druhé přispělo ke zviditelnění strany. Paradoxně pouze rok po ukončení řízení o zákazu zaznamenala NPD v Sasku největší volební úspěch od roku 1968.

Zákaz politické strany jako prostředek boje proti extremismu je samozřejmě sporný. Odborník na německé státní právo Ulrich K.Preuß označuje zákaz strany za nepoužitelný prostředek, jak se postavit politickému násilí, které nevychází od organizovaných členů strany, nýbrž od elektronicky propojených *Feierabendterroristen* (teroristů po práci) a bjičů působících v malých skupinkách. Historik Hans Mommsen chápe z důvodu zkušeností Výmarské republiky zákaz strany jako „staromódní nástroj“, který je výrazem politické bezmocnosti.⁸⁹

Jednalo se v každém případě o proces, který je potřeba blíže popsat. Hlasy požadující zákaz NPD, byly slyšet skoro po celá devadesátá léta. K příslušným krokům k zahájení řízení o zákazu došlo ale až konci devadesátých let. Žádost na otevření řízení o zákazu NPD podala spolková vláda k Spolkovému ústavnímu soudu v Karlsruhe 30. ledna 2000. Obranu NPD převzali právníci Horst Mahler a Dr. Hans Günter Eisenecker. Oba jsou aktivní na poli extrémní pravice, především co se týče tvorby ideologické platformy a vzdělávání příznivců. Kromě spolkové vlády byly žalujícími i spolkový sněm a spolková rada.

Spolkový ústavní soud ve své historii zatím zakázal pouze dvě politické strany. Jednalo se o německou komunistickou stranu KPD v roce 1956 a SRP (*Sozialistische Reichspartei*) v roce 1952. Právo zakázat politickou stranu má v Německu výhradně Spolkový ústavní soud. Tato pravomoc je zakotvena v článku 21 odst.2 Základního zákona.⁹⁰ Organizace protiústavního charakteru bez statusu politické strany může zakázat zemský soud, který tímto úkolem může následně

⁸⁹ Neue Justiz. Zeitschrift für Rechtsetzung und Rechtsanwendung, 1/2001, str.1.

pověřit zemské ministerstvo vnitra. Této opce bylo využito několikrát v 80. letech a hojně 90. letech v rámci boje proti neonacistickým organizacím (více viz kapitola o neonacistických organizacích). U SRP odůvodnil SÚS své rozhodnutí o zákazu následovně: „*Die besondere Bedeutung der Parteien im demokratischen Staat rechtfertigt ihre Ausschaltung aus dem politischen Leben nicht schon dann, wenn sie einzelne Vorschriften, ja selbst ganze Institutionen mit legalen Mitteln bekaempfen, sondern erst dann, wenn sie oberste Grundwerte des freiheitlichen demokratischen Verfassungsstaates erschuettern wollen. Diese Grundwerte bilden die freiheitliche demokratische Grundordnung, die das Grundgesetz innerhalb der staatlichen Gesamtordnung – der verfassungsmaessigen Ordnung – als fundamental ansieht.*“⁹¹ Někteří právníci tomuto rozsudku vytýkají její bezobsažnost a neurčitost a domnívají se, že použití se liší případ od případu v závislosti na tom, jaké instituty Základního zákona jsou ohroženy, na míře jejich ohrožení a druhu nebezpečí a druhu politické strany, které se řízení týká, neboť právě s ohledem na charakter strany vstupuje do hry hledisko nutnosti a přiměřenosti vyloučení strany z politického života.

V případě NPD požadovaly všechny tři žalující strany zakázat NPD jako protiústavní stranu, rozpustit nejen ji samotnou, ale také dílčí organizaci *Junge Nationaldemokraten* (JN), zároveň požadovaly zákaz vytvářet jakékoliv nástupnické organizace, majetek výše uvedených subjektů by měl podle návrhů podavatelů propadnout spolku a být využit k obecně prospěšným účelům. Spolkový sněm ve svém návrhu rozšiřuje návrh i o stranický orgán *Deutsche Stimme Verlagsgesellschaft GmbH*.⁹² Spolkový sněm zároveň navrhoval, aby byl výkon rozhodnutí proveden spolkovým ministrem vnitra nebo ministry vnitra jednotlivých spolkových zemí. O návrhu rozhodoval druhý senát SÚS. Řízení o zákazu NPD 18.března 2003 ale pro mnohé překvapivě zastavil. Proč k tomu došlo? Samotný návrh o zákazu NPD ze strany spolkové vlády obsahoval 1 500 stránek textu, které podrobně popisovaly, proč je tato strana v rozporu s ústavou. Při letmém čtení stranického plátku *Deutsche Stimme* je patrné, že strana otevřeně napadá politický

⁹⁰ Článek 21 odst.2 ZZ: „Strany, které svými cíli nebo chováním svých stoupenců směřují k tomu, aby poškodily nebo odstranily svobodné demokratické zřízení nebo ohrozily trvání Spolkové republiky Německo, jsou protiústavní. O otázce protiústavnosti rozhoduje Spolkový ústavní soud.

⁹¹ Zvláštní postavení politických stran v demokratickém státě neumožňuje jejich vyřazení z politického života proto, že bojují legálními prostředky proti jednotlivým předpisům nebo dokonce institucím, ale teprve tehdy, pokud chtějí otřást nejvyššími hodnotami svobodného demokratického ústavního státu. Tyto zásadní hodnoty tvoří základ pro demokratický svobodný řád, který Základní zákon považuje ve své celostní koncepci státního pořádku jako ústavního řádu za fundamentální.

⁹² Bundesverfassungsgericht (BVerfGE), 2 BvB 2/01 z 18. března 2003.

system SRN, vyznačuje se rasismem, antisemitismem a xenofobií. Bohužel všechny tyto argumenty ustoupily do pozadí z důvodu procesních nejasností a chyb.

Konkrétně říká podnět navrhovatelů, že se v případě NPD jedná o národně socialistickou, antisemitskou, rasistickou a nedemokratickou stranu. Ústředním pojmem jejího programu je boj proti systému, který je označován NPD jako cizinecký a proti kterému je nutno národního odboje, neboť nevychází v vůle německého lidu, ale je implantátem vítězných mocností druhé světové války. NPD se dle navrhovatelů snaží místo parlamentní demokracie nastolit systém lidové vlády národních elit.⁹³ NPD se bránila tím, že se jedná o stranu, která je národní a světonázorová, založena na národním myšlení a pluralistické struktuře. Její politické úsilí je zaměřeno na německý lid a kulturu. Podle představitelů NPD se žalobci snaží zamezit debatě o multietnizaci obyvatelstva Německa, neboť představují tento vývoj jako osud německého lidu, který je pevně zakotven. NPD se bránila výtkám žalobců ohledně svobodného demokratického zřízení tím, že se nesnaží bojovat proti demokratickému zřízení, nýbrž že její kritika směřuje proti ústavě, která není ideálním uspořádáním vztahů ve státě, ale degenerovanou ústavní skutečností. Pokud by se snad vyskytlo protiústavní jednání některých osob, tak v žádném případě nemůže být připisováno NPD, neboť dle jejího názoru jsou takové případy velmi vzácné a pokud se přece jenom činnost některých členů posune do roviny násilností, tak se jedná vždy o činnost, která je vyprovokována agenty nasazenými do NPD.

Právě v souvislosti se zpravodajskou činností uvnitř NPD došlo v celém řízení k rozhodujícímu zlomu. Počátkem roku 2002 se pokusil SÚS vyslechnout osoby nasazené jako agenty do politického ústředí NPD jako svědky. Ale Zemský úřad pro ochranu ústavy nepovolil výpověď těchto agentů. Ani Spolkové ministerstvo vnitra nezaslalo žádné vyjádření k takovému postupu, ve kterém by alespoň konstatovalo opodstatněnost postupu Zemského úřadu pro ochranu ústavy, proto byl nucen SÚS od těchto výslechů upustit. Ještě důležitější pro vývoj řízení bylo zjištění z 28. ledna 2002, že byl bývalý předseda zemského svazu Severní Porýní-Vestfálsko a člen spolkového předsednictva strany Udo Holtmann 24 let spolupracovníkem Spolkového úřadu pro ochranu ústavy, přičemž v průběhu těchto let zastával v rámci NPD celou řadu nejvyšších stranických funkcí a byl i šéfredaktorem *Deutsche Stimme*. Dalším informátorem uvnitř NPD byl i Wolfgang Frenz, který působil jako

⁹³ BVerfGE, 2 BVB 2/01 z 18. března, 2003, annot.num 7.

člen předsednictva strany a spolupracoval se Zemským úřadu pro ochranu ústavy v letech 1961-1995. Frenz se časem stal přesvědčeným rasistou a antisemitou. Ve výpovědi před senátem SÚS vypověděl, že nebyl řízen uvedenými orgány pro ochranu ústavy. Své publikace s antisemitským a rasistickým odkazem (Ztráta vlastenectví nebo století Židů v roce 1998) vydal Frenz až po ukončení spolupráce. Udo Holtmann podle SÚS přes jeho vysoké stranické funkce nebyl žádným ideologem strany nebo jeho vůdčí osobností. Spolkový úřad pro ochranu ústavy vedl Udo Holtmanna jako spolupracovníka v letech 1978-2002. Holtmannovy názory byly publikovány ve stranickém tisku a NPD se od nich nijak nedistancovala. Holtmann nebyl agent provokatér, ale pouze doručovatel zpráv. Je známo, že činnost Udo Holtmanna byla NPD po dlouhou dobu známa.⁹⁴ Dalším agentem v NPD byl i Tino Brandt, který se dostal do nejužšího vedení strany v Durýnsku a s kterým orgány ukončily spolupráci v roce 2001. I Brandt jednal často bez příkazu ze stran orgánů. Žalobci dále uvedli, že existují další čtyři osoby, které spolupracovaly nebo spolupracují s orgány pro ochranu ústavy. Žalovaná strana se vyjádřila k doзору tajných služeb ve svých vyjádřeních z 7. a 11. března 2002 a označila ho za nepřipustnou praxi. NPD se domnívá, že v mnohých případech tajné služby vyvinuly značný vliv na činnost a chování členů strany. NPD samozřejmě zbytek celého procesu zpochybňovala regulérní možnost posouzení, zda se projevy a činnost strany zakládaly pouze na její vůli, či byly vyprovokovány nasazenými agenty. SÚS z tohoto důvodu požadoval po orgánech ochrany ústavy veškeré informace o práci tajných agentů v NPD. Pouze v takovém případě může zhodnotit, nakolik jsou tvrzení navrhovatelů založena na základě činnosti zpravodajských služeb a nakolik jde o samostatné jednání členů NPD. Pokud se stát zdráhá z různých důvodů ochrany tajemství tyto údaje zveřejnit, pak musí nutně zveřejnit údaje, které ho k takovému jednání vedou.⁹⁵ Žalovaná NPD z pochopitelných důvodů požaduje 30.září 2002 ukončení celého řízení, protože žalobci protiprávně útočí na svobodné vytváření názoru SÚS, neboť svůj návrh podkládají skutečnostmi, u kterých nemůže být jednoznačně vyloučeno, že nepocházejí ze spolupracujícího křídla NPD.⁹⁶ Přestože SÚS v případě Holtmanna rozhodla, že se jednalo osobu, která přes svou spolupráci s orgány, neměla rozhodující vliv na aktivity strany v Severním Porýní-Vestfálsku a

⁹⁴ BVerfGE, 2 BvB 2/01 z 18. března 2003, annot.num 25.

⁹⁵ BVerfGE, 2 BvB 2/01 z 18. března 2003, annot.num 32.

⁹⁶ BVerfGE, 2 BvB 2/01 z 18. března 2003, annot.num 39.

stejně tak i u Brandta v Durýnsku, byla regulérnost celého řízení významně ohrožena. Obraz strany byl podle NPD výsledkem protiprávního působení výkonné moci nebo snahou obraz NPD zfalšovat. 17. října 2002 přišel ovšem právní zástupce NPD Eisenecker s informací, že minimálně jeden člen současného vedení NPD je agentem tajných služeb a žalující strana měla možnost se seznámit jeho prostřednictvím s interní strategií obhajoby.⁹⁷ Ve vyjádření z 29. října 2002 žalobci prohlásili, že se nebudou snažit během procesu nikoho získat pro spolupráci. Holtmann byl ale v této době veden ještě jako agent orgánů ochrany ústavy. Žalující se přesto domnívali, že ale není nikterak ohroženo právo žalované strany na obhajobu. SÚS přispěl s důležitým prohlášením, že probíhající řízení o zákazu politické strany není důvodem pro tajné služby, aby přestaly vykonávat pozorování ústavně nepřátelských organizací. Pro orgány ochrany ústavy se povinnost k preventivní kontrole ústavy nevyčerpává vznesením návrhu na zákaz politické strany.

7. listopadu 2002 podala žalovaná strana u SÚS stížnost, podle které mohou být agenti v NPD znovu aktivováni a žalobci tak získat informace obhajoby. V soudním řízení musí mít obě strany zaručeny stejné možnosti obhajoby, což podle žalované strany není naplněno. Zásah, kterého se dopustily tajné služby svým pozorováním spolkového vedení strany, může být přijat pouze tehdy, když převáží u státních orgánů přesvědčení o efektivní ochraně svobodného demokratického zřízení a hrozí konkrétní a značné škody. Taková situace ovšem podle žalobců nenastala. Jako argument pro porušení práva na obhajobu uvedla NPD činnost a spoluúčast Udo Holtmanna na zasedáních vedení strany, který byl spolupracovníkem tajných služeb až do roku 2002. 29. listopadu žalobci sdělili, že veškeré osoby spolupracující s tajnými službami byly po zahájení o zákazu NPD deaktivovány.⁹⁸

Druhá část rozsudku se zabývá důvody, které vedly ústavní soudce k tomu, aby dospěli k závěru, že v daném řízení není možno dále pokračovat. Podle paragrafu 15 odst. 4 zákona o SÚS je nutné k tomu, aby mohl být odmítnut návrh žalované strany na zastavení řízení, 2/3 většiny členů příslušného senátu. V tomto případě byli 3 soudci přesvědčeni o tom, že v řízení vznikla neodstranitelná procesní

⁹⁷ BVerfGE, 2 BvB 2/01 z 18. března 2003, annot.num 41.

⁹⁸ BVerfGE, 2 BvB 2/01 z 18. března 2003, annot.num 48-51.

překážka, pro kterou je nutno řízení zastavit. Řízení o zákazu NPD bylo z tohoto důvodu 18. března zastaveno, aniž SÚS meritorně rozhodl o předmětu obžaloby.⁹⁹

Celý proces nastolil hned několik otázek. Pomineme-li polemiky o účinnosti zákazu politické strany na obranu ústavnosti a demokratického zřízení, je nejpodstatnější z nich oprávněnost použití zpravodajské činnosti v případě ohrožení ústavnosti SRN. Bohužel nebyla tato problematika přímou součástí žaloby. V průběhu řízení ale naprosto zastínila skutečnou podstatu stížnosti žalované strany. Judikát SÚS pomohl k vyjasnění názorů na procesní překážky v rámci řízení, neboť tato problematika není upravena v žádném ústavním ani zákonném předpise.¹⁰⁰ V otázce samotné podstaty žaloby ale nepřispěl ústavní soud k žádnému rozsudku, který by v budoucnu mohl sloužit jako precedens v řízení o zákazu politické strany. SÚS paradoxně ukázal lpění na principech právního státu a právu na spravedlivý soud v řízení proti straně, která takový systém neustále ve svých prohlášeních zpochybňuje.

11 Proces intelektuální v rámci extrémní pravice

Nedostatek intelektuálů je dlouhodobým problémem extrémní pravice, který si uvědomují i špičky NPD. Oproti velkým občanským stranám SRN chybí extrémní pravici intelektuální špička, která by byla schopná formovat její ideologii a program. V rámci NPD proto působí i stranická univerzitní organizace *Nationaldemokratischer Hochschulbund e. V.* V rámci „boje o mozky“, který je součástí programaticky NPD, patří intelektuální strana pro její další úspěšný vývoj k prioritám. Přes veškerou snahu se jí ale nedaří přilákat k práci pro NPD odborníky, kteří by dokázali pracovat na ideologických konceptech strany. Součástí této taktiky je i plánované otevření vzdělávacího centra v sídle NPD v Berlíně. Snažení zůstává bez valných výsledků. Sám předseda NPD Voigt uznal na stranickém sjezdu v Leinefelde, že zatím probíhá „boj o ulici“ a „boj o parlamenty“ lépe než „boj o mozky“. Podporu „opravdových elit“ může strana získat „až po překonání myšlenkových šablon.“ Radikální autor Juergen Schwab, který je hnacím motorem intelektuálního procesu uvnitř NPD, kritizoval

⁹⁹ BVerfGE, 2 BvB 2/01 z 18. března 2003, annot.num 52.

¹⁰⁰ Petr Mlsna, Spolkový ústavní soud jako garant ochrany před svévolí výkonné moci v řízení o zákazu NPD, cit. v: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=704>, 22.září 2003, str.12.

NPD, že po volebním úspěch v Sasku nedává už žádný prostor pro „teorii a vzdělávací práci“.

Nejznámějším uskupením na poli vzdělávání „nacionální inteligence“ je Deutsche Kolleg, které vedou Dr. Reinhold Oberlercher, Horst Mahler (právní zástupce NPD v řízení o zákazu strany u Spolkového ústavního soudu) a Uwe Meenen. Největší pozornost získali tito propagátoři revizionizmu a antisemitismu, když stáli v roce 2004 před zemským soudem v Berlíně kvůli „Volksverhetzung“ (štvání národa). Oberlercher a Meenen byli odsouzeni k finančním pokutám, řízení s Mahlerem bylo zastaveno. Spolkový soud ale vedl samostatné řízení pouze proti Mahlerovi, který půdu soudu zneužíval k propagaci svých antisemitských a revizionistických myšlenek. Školení Deutsche Kolleg se konají v prostorách extremistické organizace Collegium Humane e. V. v Volotho v Porýní-Vestfálsku. Vliv uskupení na extrémní pravici je z hlediska teoretičnosti a volby témat marginální.¹⁰¹

12 Deutsche Volksunion (DVU)

Deutsche Volksunion je po NPD pravděpodobně nejvýznamnější strana extrémní pravice v SRN. Přes volební spolupráci s NPD byl a je její vztah k NPD velmi komplikovaný.¹⁰² Hlavním důvodem nejsou ani tak ideologické rozdíly obou stran, ale především osoba zakladatele DVU Dr. Gerharde Freye. Tento bohatý vydavatel vytvořil organizační strukturu strany, ve které má rozodující vliv. Frey se nijak netají svým individuálním, autokratickým a centralistickým řízením strany. DVU byla založena roku 1987 a sídlí v Mnichově. Deutsche Volksunion ale již existovala od roku 1971 jako sdružení, v roce 1987 převzala status strany. V letech 1987-1991 působila pod názvem DVU-Liste D. V případě DVU se jedná o stranu extrémní pravice s největším počtem členů vůbec. Podle odhadů Spolkového úřadu pro ochranu ústavy dosahuje jejich počet zhruba 11 500. Je ale komplikované určit u kolika z nich se jedná o přesvědčené zastánce politiky DVU či o pouhé abonenty tiskovin z vydavatelství *DSZ-Druckschriften- und Zeitungsverlag GmbH* (DSZ-Verlag), které vydává mimo jiné týdeník *National-Zeitung/Deutsche Wochenzeitung* (NZ). Jedná se o extrémně pravicové noviny s vůbec největším nákladem v Německu. Dnešní náklad dosahuje zhruba 40 000 výtisků, ale v minulosti to bylo i přes 100 000.

¹⁰¹ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.99-100.

12.1 Organizační složka a struktura DVU

Přestože se DVU člení na 16 zemských svazů, není v rámci strany příliš prostoru na samostatnou iniciativu svých členů. Důvodem je již zmíněné autokratické postavení zakladatele strany Dr. Gerharda Freye. Sám určuje ideologické směrnice a pozice „své“ DVU. Pod kontrolou má i důležité personální změny v rámci zemských svazů a rozhoduje o účasti ve volbách do zemských sněmů. Členové úzkého předsednictva strany hrají pouze okrajovou roli v řízení strany. V případě DVU nelze v žádném případě hovořit o demokratickém systému uvnitř strany. Frey svým stylem vedení dokázal ochránit stranu před vlivy z jiných extrémně pravicových uskupení, což ale na druhé straně vedlo k izolaci DVU. Osoba Freye je hlavním důvodem, proč je DVU především u mladších přívrženců extrémní pravice velmi neúspěšná. Pokus o „vůdcovský“ styl se u extrémní pravice možná překvapivě neseťkává s pochopením.

Strana pořádá každoročně stranický sjezd v Mnichově, dále pak ojedinelé sjezdy zemských organizací DVU, kterých se účastní 150 až 350 osob.¹⁰³ Hlavním řečníkem je vždy Gerhard Frey.

Jak již řečeno, hraje rozhodující roli v DVU Gerhard Frey. Do strany investuje soukromé finanční prostředky, které mu plynou z vydavatelské činnosti. Toto propojení mu výrazně upevňuje jeho vůdčí postavení v DVU. Finanční závislost strany na osobě jejího předsedy je stálým terčem kritiky i v rámci samotné extrémní pravice. V období 1987-1991, kdy strana vystupovala pod názvem DVU-Liste D, investoval Frey nemalé prostředky do zviditelnění strany. Cílem DVU byl především vstup na půdu evropského parlamentu. Ve spolupráci s NPD kandidovala DVU-Liste D ve volbách do evropského parlamentu v roce 1989. Frey investoval podle vlastního prohlášení do této volební kampaně zhruba 9,2 milionu eur. Strana přesto utrpěla těžkou volební porážku, když obdržela pouhých 1,6 % hlasů. Za ně získala DVU pouze 1,89 milionu eur zpět na dotacích od státu. Strana se propadla do ztráty, se kterou bojuje až do dnešních dní.¹⁰⁴

¹⁰² Více viz: Heinrich Sippel, NPD und DVU, v: Jahrbuch Extremismus und Demokratie, Bonn 1989.

¹⁰³ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.88.

¹⁰⁴ Verfassungsschutzbericht, 2004, str. 27.

12.2 Ideologie a cíle DVU

DVU je podobně jako NPD stranou s jasně nacionalistickou, rasistickou a antisemitskou ideologií. Útočí proti amerikanizaci německé společnosti, cizincům žijícím v Německu a vyznačuje se nesporně rysy, které napadají ústavu SRN. Pohybuje se na hraně ústavnosti, a je proto pod neustálým dohledem Spolkového úřadu pro ochranu ústavy. V periodikách vydavatelství DSZ-Verlag (DSZ) je z cizinců a Židů vytvářen nepřítel pro Německo. Oficiálně sice DVU nemá vlastní stranické noviny, ale *National-Zeitung* (NZ) prakticky odráží její stranickou linii. Příspěvky NZ se koncentrují převážně na témata, která se pomocí nejrůznějších spikleneckých teorií dají zneužít ve prospěch DVU. Články pak často končí odkazem na knihy z vydavatelství pana Freye, které danou problematiku dále rozvádějí. Paradoxně se u těchto publikací jedná o souhrn starších příspěvků z NZ. Další příspěvky slouží i jako reklama pro díla nakladatelství DSZ, která mají vyjít v budoucnosti. Tento finanční motiv Gerharda Freye je často kritizován i z vlastního spektra extrémní pravice. Jestliže můžeme vůbec hovořit o rozdílech v ideologii DVU a NPD, pak spíše ohledně odlišné koncentrace na stejná témata. Cíle útoků jsou jinak stejné jako v případě NPD. U DVU převažuje v NZ téma „cizinci v Německu“, prostor mají i příspěvky zlehčující zločiny nacionálního socialismu a často i útoky proti Židům. Články jsou chabé úrovně, zneužívají předsudky a stereotypy proti „nepřátelům“ německého národa a omezují se na zjednodušené a negativní útoky. Nejoblíbenějším způsobem očerňování cizinců žijících v Německu je jejich kriminalizace. NZ používá titulky typu „Bandy cizinců terorizují Německo“ nebo „Dorazí miliony cikánů?“¹⁰⁵

Články velmi často doprovázejí statistiky, které by měly „vědecky“ dokreslit kriminální činnost cizinců v Německu. NZ je velmi aktivně agituje proti rozšíření Evropské unie. Omezuje se na populistická hesla o invazi milionů levných pracovních sil z východu, které vezmou Němcům nejen práci, ale i jejich sociální dávky. Katastrofální vize doprovází i názorný obrázkový doprovod bulvárního charakteru. Nakladatelství Dr.Freye nabízí hned několik titulů která zlehčují zločiny nacionálního socialismu a heroizují vojáky německého wehrmachtu. Namátkou se jedná například o díla *Helden der Wehrmacht – Unsterbliche deutsche Soldaten* (Hrdinové wehrmachtu – nesmrtelní němečtí vojáci) a *Lexikon der antideutschen Fälschungen*

– 200 Lügen und populäre Irrtümer von A-Z (Lexikon protiněmeckých falešností – 200 lží a populárních omylů od A do Z) . DVU otevřeně prosazuje omezení některých občanských práv cizinců. Zásada rovnosti obyvatel Německa a nedotknutelnost lidské důstojnosti má být pro cizince omezena. Frey vlastní i nakladatelství *FZ-Freiheitlicher Buch und Zeitschriftenverlag GmbH* (FZ-Verlag), které vede jeho žena. FZ-Verlag poskytuje prostor nepokrytě antisemitským autorům. Údajnému spiknutí Židů proti Německu se věnuje kniha *Das Netz- Israels Lobby in Deutschland* (Síť – izraelská lobby v Německu).¹⁰⁶

12.2.1 Antisemitismus v pojetí DVU

V *National-Zeitung* jsou běžně publikovány články s jasným antisemitským charakterem, které nevybočují z běžného koloritu extrémní pravice. Nezdráhá se využívat staré protižidovské stereotypy a předsudky. Čtení NZ vyvolává dojem, že je Německo ohroženo židovským spiknutím. Židé podle NZ nedokáží udělat tlustou čáru za režimem NS, a tím znemožňují, aby se Německo stalo plnoprávným členem mezinárodního společenství. NZ kritizuje i údajně příliš velké zastoupení Židů v rámci elit společnosti a podsouvá jim protiněmecké zájmy. V příspěvku *Macht der 0,12 % - juedischer Einfluss am Beispiel von Fernsehen und Radio* (Moc 0,12 % - židovský vliv na příkladu televize a rozhlasu) varuje před vlivem židů v médiích.¹⁰⁷

Očerňování Židů je spojováno se zpochybňováním a relativizací holocaustu. Řada článků v NZ snižuje počet obětí vyhlazovací politiky nacionálních socialistů a zbrojí proti veškerým pomníkům pro oběti holocaustu, přičemž staví Německo do role oběti. V příspěvku NZ zpochybňuje konkrétně údaje o počtu obětí koncentračního tábora v Dachau: „Zemřelo v Dachau opravdu 238 000 lidí? I s odporným bezprávním v koncentračním táboře v Dachau se propagandisticky manipulovalo. Jako by nebylo dost strašné, že zde muselo opravdu zemřít skoro 30 000 lidí, byl vyhnán počet obětí na 238 000. ...Po obsazení tábora páchali mimochodem i americké jednotky strašné zločiny. ...V blízkém Weblingu došlo k masakru vojáků SS...a k mučení a exhibičním tribunálům proti Němcům s nesčítaným nestydatým bezprávním.“¹⁰⁸

¹⁰⁵ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.84.

¹⁰⁶ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.28.

¹⁰⁷ Verfassungsschutzbericht, 2004, str. 29, cit v: NZ č.27/2004, str.11.

¹⁰⁸ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.85, cit v: NZ č.39/2004, str.12.

Pomníky holocaustu prý vytváří negativní a pokřivený obraz historie Německa. Jako protipól prezentuje NZ seznamy zločinů jiných zemí v dějinách lidstva, které mají postavit zločiny hitlerovského Německa do lepšího světla. Kromě příspěvků s polemikou proti zločinům režimu NS chrlí NZ celou řadu dalších, které heroizují ozbrojené složky třetí říše. Jako příklad mohou posloužit články v NZ, které nabádají k zakoupení dokumentárního cyklu o vojenských operacích druhé světové války na DVD. Jedná se např. o dokumenty *Spezialkommandos* nebo *Weltanschauung und Organisation*. Příspěvky popisující tyto snímky zbrojí proti historiografii, která prý pokřivila pravý obraz nacionálního socialismu. Jako důkaz předkládá hrdinné výkony reprezentantů režimu NS.

V NZ dochází i k srovnání wehrmachtu s činností americké armády nyní ve světě. National-Zeitung tvrdí, že dříve ukázala wehrmacht mnohem více morálky než americké jednotky při dnešních bojích. O zločinech vojáků nacistického Německa se přitom mluví jen okrajově. Anti-americkou rétoriku zvolil i místopředseda DVU Bruno Wetzel ve svém článku v NZ s názvem *Solche und solche Schurkenstaaten*. V souvislosti a americkou tématikou dochází i na kritiku izraelské politiky vůči Palestině. NZ se nezdráhá označit izraelskou taktiku boje za rasistickou, hovoří dokonce o genocidě. USA prý podporují masové vraždění. „Demokratické USA stojí za nekonečnou řadou masových vražd po celém glóbu“.¹⁰⁹

12.3 Volební taktika a výsledky DVU na spolkové a zemské úrovni v letech 1990-2006

DVU se k účasti na volbách rozhoduje velmi pragmaticky a vzhledem k napjaté finanční situaci strany zvažuje opatrně, kde k volbám vůbec nastoupí. Frey si libuje v nákladných kampaních, které doprovází bohatá plakátová výzdoba. Tato taktika přinesla DVU na zemské úrovni překvapivé úspěchy především koncem 90. let, kdy měla DVU poslance ve třech zemských parlamentech. V roce 1998 získala pro mnohé šokujících 12,9 % hlasů v Sasku-Anhaltsku, následovalo 6 % v Brémách a 5,3 % v Braniborsku. Poslanecké frakce DVU se ale spíše než koncepční prací na udržení svých pozic proslavily obstrukcemi v parlamentech a spory uvnitř vlastní frakce. Vrcholem vnitrostranických sporů byl rozpad frakce DVU v Sasku-Anhaltsku

¹⁰⁹ Verfassungschutzbericht, 2004, str.89, cit v: NZ, č.20/2004, str.3.

v roce 1999. Příznivci Freye založili poté *DVU-Freiheitliche Liste*, odpůrci přešli pod nové uskupení *Freiheitliche Deutsche Volkspartei*. Předsedkyní nové strany, která za svůj vzor označuje rakouskou *Freiheitliche Partei Oesterreichs*, se stala z DVU vyloučená bývala předsedkyně frakce v Sasku-Anhaltsku Claudia Wiechmann. Tyto spory jsou charakteristické pro celé spektrum extrémní pravice, které se dostávají po překvapivých volebních úspěších. Jsou důkazem, že stranám jako DVU chybějí lidé, kteří by dlouhodobě dokázali vykonávat koncepční práci na půdě v parlamentu.¹¹⁰

Braniborskou frakci DVU zase oslabil skandál, který vypukl kvůli nařčení z defraudace prostředků určených pro poslaneckou činnost. Vše vyústilo v domovních prohlídkách u tří z pěti poslanců braniborského sněmu v září roku 2000. V současnosti má DVU poslaneckou frakci v zemských sněmech v Braniborsku a Brémách (květen 2006). Dále je zastoupena na půdě komunálních parlamentů.

Před zemskými volbami v Sasku a Braniborsku v roce 2004 došlo k dohodě mezi DVU a NPD o společném postupu. Předsednictva obou stran došla k závěru, že si nebudou vzájemně konkurovat v těchto volbách. DVU proto nastoupila k volbám pouze v Braniborsku a NPD v Sasku. Zřejmě se jednalo o vhodnou taktiku. DVU získala v Braniborsku 6,1 % hlasů a obsadila šest křesel. NPD zaznamenala v Sasku ještě lepší výsledek (9,2 %). Podobnou volební taktiku zvolili již *Republikaner* a DVU roku 1999. Stejně jako později u DVU a NPD přinesla zlepšené volební výsledky.

¹¹⁰ Více viz: Jürgen Hoffmann/Norbert Lepszy, *Die DVU in den Landesparlamenten: inkompetent, zerstritten, politikunfähig*, St. Augustin 1998.

Tabulky volebních výsledků DVU a členské základny v letech 1990-2006¹¹¹

Tabulka 5. Volby do zemského sněmu 1998-2000¹¹²

Stát	rok	%
Sasko-Anhaltsko	1998	12,9
	2006	3,0
Hesensko	1999	nekandidovala
Brémy	1999	6,0
	2003	2,3
Sasko	1999	nekandidovala
Durynsko	1999	3,1
Braniborsko	1999	5,3
	2004	6,08
Berlín	1999	nekandidovala
Šlesvicko-Holštýnsko	2000	3,0

Tabulka 6. Volby do spolkového sněmu a evropského parlamentu 1990 – 2000¹¹³

Rok	typ ¹¹⁴	%
1990	S	nekandidovala
1994	S	nekandidovala
1994	E	nekandidovala
1998	S	1,3
1999	E	nekandidovala
2002	S	nekandidovala
2005	S	nekandidovala

¹¹¹ McGowan, Radikální pravice v Německu, str.199-201.

¹¹² McGowan, str.201.

¹¹³ McGowan, str.199.

¹¹⁴ S-spolkové volby, E-evropské volby.

Tabulka 7. Členská základna DVU 1997-2001¹¹⁵

1997	1998	1999	2000	2001	2004
15 000	18 000	17 000	17 000	17 000	11 000

13 Die Republikaner (REP)

Na první pohled se zdálo, že největší šance by z politického spektra extrémní pravice měla mít po sjednocení země strana *Die Republikaner* (REP). V roce 1989 se jí podařil vstup na půdu Evropského parlamentu. Mnozí politologové hovořili dokonce o možném etablování *Republikaner* jako páté strany na německém politickém spektru.

Republikáni se angažovali již na demonstracích v Lipsku a východním Berlíně v roce 1989. Pomocí letáků se snažili dostat do povědomí východních Němců, na což zareagovala i lidová sněmovna NDR a stranu zakázala. Zákaz platil až do srpna 1990. Předsedovi strany Schönhuberovi byl několikrát zakázán vstup na území DDR. Schönhuber doufal, že by se mu pomocí hlasů východních Němců mohl podařit vstup na půdu spolkového sněmu po volbách v roce 1990. Nutno ale říci, že republikáni procházeli po senzačním úspěchu v evropských volbách v roce 1989 (7,1 %) silnou vnitrostranickou krizí. Schönhuber dokonce na krátkou dobu v květnu 1990 z protestu proti infiltraci bývalých členů NPD odstoupil z čela strany. Bylo to spíše gesto k upevnění vlastní pozice u republikánů, než upřímná manifestace svého přesvědčení. V červenci 1990 byl opět velkou většinou zvolen do čela strany.¹¹⁶ Největší zkouškou měly být spolkové volby v roce 1990. Republikáni stáli na podobném rozcestí jako NPD roku 1969, kdy jen těsně propásla vstup do parlamentu (4,3 %). Ještě před volbami došlo ke smůle republikánů k sjednocení Německa, což je s největší pravděpodobností stálo možnost na větší úspěch. Nacionalistické nálady německé společnosti zcela pohltila vlna euforie po sjednocení. Neúspěchu ve spolkových volbách předcházel již nezdar v baště REP v Bavorsku, kde zaznamenali

¹¹⁵ McGowan, str.204.

¹¹⁶ McGowan, str.193.

pouze 4,9 % hlasů a nepodařil se jim vstup na půdu zemského sněmu. V době, kdy mnozí politologové hovoří o možnosti etablování republikánů jako páté strany německého politického spektra přišel neočekávaný pád. Pod vlivem nové situace aktualizovali Republikaner svůj program a zaměřili se s větším důrazem na sociální otázky. Například se zasazovali o odstranění negativních důsledků smlouvy o sjednocení. Podle republikánů to byl princip přednosti navrácení nemovitostí a podniků před odškodněním, přičemž neopustili stará hesla o odmítání hranice Odra-Nisa, negaci multikulturní společnosti a odstranění v ústavě garantovaného práva na azyl. Straně se přesto nepodařil vstup do spolkového sněmu a ani do jednoho ze zemských sněmů v nových spolkových zemích. Výrazně se Republikáni dokázali prosadit pouze v Bádensku-Württembersku, kde získali v roce 1992 v zemských volbách překvapivých 10,2 % hlasů.

Po volebních neúspěších se REP sama oslabil vnitřními rozpory o dalším směřování strany. Její předseda Schönhuber začal překvapivě požadovat spolupráci s DVU. Důležitý byl pro Schönhubera i nový obraz strany, na kterém se nemohl shodnout se svými spolustraníky. Setkání s předsedou DVU Freyem 21. srpna 1994 po neúspěšných spolkových a evropských volbách způsobilo vnitrostranickou krizi. Konflikty vedly nakonec v prosinci 1994 k odstoupení Schönhubera z čela strany. Žezlo převzal stuttgartský právník Dr. Rolf Schlierer. Základající postava Republikaner Schoenhuber v roce 1995 stranu opustil.

13.1 Organizační složka a struktura REP

Strana *Die Republikaner* (REP) byla založena v roce 1983 v Bavorsku bývalými členy CSU. REP sice neustále odmítá spojení s extrémní pravicí a staví se do role konzervativní pravice, ale její především přepjatá xenofobní politika a spolupráce svých členů s DVU i NPD jí právem řadí do spektra extrémní pravice.¹¹⁷ Koncem roku 2004 měla strana zhruba 7 500 členů (2003: 8 000, 2002 : 9 000). Strana vydává každé dva měsíce noviny *Zeit für Protest!* (dříve pod názvem *Der*

¹¹⁷ Aktuálně vede strana spor ze Zemským úřadem pro ochranu ústavy v Berlíně, po kterém požaduje, aby stranu neuváděl ve své každoroční zprávě pod stranami extrémní pravice. Vrchní správní soud Berlín-Braniborsko (OVG Berlin-Brandenburg) potvrdil v březnu roku 2006 v druhé instanci rozsudek z roku 1997, který označoval zařazení REP do berlínské zprávy Spolkového úřadu pro ochranu ústavy za protiprávní. Toto rozhodnutí přivítal předseda republikánů Schlierer jako „vítězství demokracie“, cit

Republikaner). Součástí REP jsou i organizace *Republikanische Jugend* (RJ), *Republikanischer Bund der öffentlich Bediensteten* (RepBB), *Republikanischer Bund der Frauen* (RBF) a *Republikanischer Hochschulverband* (RHV).¹¹⁸

13.2 Ideologie a cíle REP

Republikáni zveřejnili svůj program až v roce 1987, tedy čtyři roky po založení. Jedná se o populistická a pravicově radikální hesla zaměřená na ochranu životního prostředí, atomovou energii, boj proti terorismu a především cizineckou politiku. V jádru ideologie stojí nacionalismus žádající dekriminlizaci německých dějin a kultury, omezených výlučně na období nacionálně-socialistické vlády a odmítající výhradní vinu Německa na rozpoutání druhé světové války. Republikáni požadují mírovou smlouvu, která by obnovila německou říši „ve všech jejích částech“. Usilují o neutrální a sjednocené Německo, jež by nepodléhalo vlivu NATO. Dále prosazují vystoupení Německa z Evropských společenství, které by si zachovalo svou suverenitu a zamezilo přílivu cizinců a kriminálních živlů.¹¹⁹ Poslední oficiální stranický program REP přijal stranický sjezd v Künzellu 12.května 2002.¹²⁰

Programově i ideově se republikáni od NPD a DVU snažili vždy odlišit a vymezit. V žádném případě nechtějí být spojováni s nacionálním socialismem. Za stranickou barvu si zvolili modrou, aby se odlišili od hnědé, kterou jim přisuzovala média a političtí odpůrci. Zajímavé je, že se brání přijímat bývalé členy NPD a DVU. *Republikaner* se snaží o image konzervativní a seriózní politické strany. Z tohoto hlediska byl velmi důležitý dlouholetý předseda republikánů Schönhuber, který zdatným manévrováním dokázal být pro demokraty demokratem a extremisty pravicovým extremistou.¹²¹

Začátkem devadesátých let se vedla široká diskuse, kam republikány na politickém spektru zařadit. V některých případech je totiž velmi těžké oddělit seriózní pravici od pravice extrémní. Hodnoty některých křesťanských demokratů se

v: <http://www.rep.de/index.aspx?ArticleID=c60d0a1b-0ce4-462e-ab93-3b9080151c7e>, 6.dubna 2006.

Více o soudních sporech REP v samostatné kapitole této práce.

¹¹⁸ Verfassungsschutzbericht, 2004, str. 90.

¹¹⁹ McGowan, str.188.

¹²⁰ Podle internetových stránek republikánů stírá tento program stranický koncept z roku 1993.

Dokument prý potvrzuje stanovisko REP jako moderní, konzervativní a sociální strany. Více viz: http://www.rep.de/upload/CMS/Die_Republikaner/pdf/programm_pdf_neu.pdf.

¹²¹ McGowan, str.189.

překrývají s hodnotami některých umírněných republikánů, jejichž názory se zase kryjí s ideologií NPD a DVU. V takovém modelu chápání republikáni figurují jako „klíčová spojnice mezi vžitým konzervatismem a otevřeně antidemokratickými extremisty na pravici“.¹²²

Jak již řečeno, odmítají republikáni v čele se současným předsedou Rolfem Schliererem spojení s extrémní pravicí. Každoročně ale jeho kolegové i samotný Schlierer útočí proti demokratickému systému SRN. Podobně jako NPD a DVU je strana ve svých prohlášeních nepřátelská vůči cizincům a silně revizionistická. Hlavním indikátorem rasistického zaměření u republikánů jsou především její hesla s proticizineckou rétorikou. Objevují se zde často výrazy jako „raus“ a „nein“. Mezi nejznámější patří výroky *Deutschland den Deutschen*, *Raus aus dem Nato* a *Nein zum Ausländerwahlrecht*.

Přestože neustále proklamuje, že odmítá spolupráci s extrémní pravicí, opak je pravdou. Podle zprávy Spolkového úřadu pro ochranu ústavy z roku 2004 ale nesleduje každý člen strany cíle v rozporu s německou ústavou. Agitace republikánů je zaměřena především na otázku cizinců žijících v Německu. Její rétorika není tak útočná a bulvární jako v případě DVU. Cizince ale otevřeně kriminalizuje a staví je do role nepřítele německého národa. Stejně jako u celé extrémní pravice jsou „obětním beránkem“ pro společenské problémy SRN. Oblíbeným pojmem ve stranickém orgánu REP *Zeit für Protest* (ZFP) je tzv. *Sozialplünderung* (sociální drancování). Četné příspěvky ZFP popisují způsoby, kterými cizinci vykrádají sociální pokladny německého státu. Pomocí tohoto údajného nebezpečí zbrojí proti další vlně přistěhovalců za ekonomickou prosperitou SRN. Neomezené a nekontrolované přistěhovalství je podle REP důvodem pro etnické konflikty a „vysává sociální stát“.¹²³

Vysoký počet cizinců způsobuje i kritickou situaci v německém školství. Integrace a multikulturní společnost skončila podle REP samozřejmě nezdarem. V souvislosti s migranty v Německu hovoří především o negativních stránkách věci. Běžné jsou zprávy o masové a organizované kriminalitě, za kterou může neomezené přistěhovalství. V této souvislosti vyvolává ZFP dojem odcizení ve vlastní zemi (*Minderheit im eigenen Land*). Schlierer je jedním z nejhlasitějších kritiků reformy zákona o přistěhovalcích. Špatná politika na poli přistěhovalství skončí podle něj

¹²² McGowan, str. 189.

¹²³ Verfassungsschutzbericht, 2004, str. 94.

„bojem kultur a latentní občanskou válkou“. Multikulturní společnost ohrožuje svobodný demokratický řád.¹²⁴

Svou politiku zaměřenou proti cizincům dokazují republikáni i v rámci diskuze o tureckém členství v EU. Ne jinak než DVU a NPD varují před masovou migrací Turků po vstupu do unie a následným zostřeným střetem odlišných kultur žijících v Německu. Diskuze o problémech západní Evropy s integrací především muslimských přistěhovalců je nutná, přesto nelze v žádném případě tolerovat útočný a jednostranný pohled extrémní pravice na tuto problematiku. Katastrofickými vizemi o konfliktech rozdílných kultur se snaží REP o přízeň voličů. Konkrétně protestuje otevřeně i proti výstavbě nových mešit na německém území, které podle REP nejsou výrazem náboženské svobody, ale pouze zástěrkou pro vytvoření strategické sítě. Podobně jako ostatní strany extrémní pravice útočí nepřetržitě proti tzv. *Altparteien* a tím i politickému systému, který v SRN nastolily. Mimo jiné bývá práce „etablovaných stran“ označována reprezentanty REP za *inlaenderfeindlich* (nepřátelské domorodcům).¹²⁵

Na poli revisionismu jsou republikáni aktivní především ohledně otázky německých hranic. V souvislosti s polským požadavkem reparací prohlásil Schlierer, že nemají „lupiči země žádný nárok na reparace“. Polsko prý „okupuje Slezsko, což nemůže legitimovat ani smlouva 2 plus 4“.¹²⁶

13.3 Členská základna a akce REP

Strana REP dlouhodobě bojuje s odlivem členské základny. V letech 2002 až 2004 ztratila zhruba 2 500 členů. V roce 1998 se chlubila ještě 15 000 členy, o dva roky později jich bylo už o 2 000 méně. V roce 2004 jich eviduje Spolkový úřad pro ochranu ústavy už pouze 7 500. Problémem REP je i slabá členská základna v nových spolkových zemích (2000 : 1100). Důvodů pro tento vývoj je více. Republikáni se nedokázali prosadit na východě země, kde vládne na poli organizované extrémní pravice především NPD a DVU. Oproti těmto stranám nezaznamenaly v 90. letech (s výjimkou Bádenska-Württemberska) a v novém tisíciletí žádné výraznější volební úspěchy. V neposlední řadě je důležitá slabá

¹²⁴ Verfassungsbericht, 2004, str.93.

¹²⁵ Verfassungsbericht, 2004, str.95.

pozice REP u mladé generace příznivců extrémní pravice. Body jí nepřináší ani propagovaný odstup od extrémní pravice. I její stranické akce se potýkají s rostoucím nezájmem. Republikáni se každoročně střetávají na Popeleční středu v bavorském Geisenhausu, ale i tento stranický sjezd vykazuje dlouhodobě klesající počet účastníků. V roce 2000 jich bylo ještě zhruba 800, o čtyři roky později pouhých 200.¹²⁷

13.4 Konflikty o směřování republikánů a vymezení se od zbytku extrémní pravice

Předseda REP Rolf Schlierer je tvrdým zastáncem odstupu od zbytku stran extrémní pravice. Po úspěších NPD a DVU v zemských volbách v Sasku-Anhaltsku, Braniborsku a Sasku došlo ale i v rámci REP k požadavkům užší spolupráce celé extrémní pravice. Schlierer ustoupil pouze v otázce voleb roku 1999, kdy se domluvil na společném postupu s DVU. Republikánům ale dohoda nepřinesla valné volební úspěchy, což vedlo k návratu izolace REP od ostatního spektra extrémní pravice a později k úzké volební spolupráci mezi DVU a NPD. Sestupný trend REP se projevuje i v častých vnitrostranických konfliktech. Po volebních porážkách let 1998 a 1999 vznikla uvnitř republikánů vlivná skupinka lidí, která požadovala změnu kurzu. V čele republikánů chtěl Schlierera nahradit generální sekretář REP v Hesensku Gottfried Burischek. Jeho skupinka požadovala odstoupení stávajícího předsedy a spolupráci se zbytkem extrémní pravice. Schlierer vyřešil kritickou situaci plánem na spolupráci s *Bund Freier Buerger* (BFB), čímž chtěl demonstrativně ukázat svým kritikům, že je schopný sblížení s jinými organizacemi na krajní pravici. Následně byl opět velkou většinou hlasů zvolen na stranickém sjezdu roku 2000 ve Winnenden předsedou strany. Burischek nenastoupil vůbec k volbě předsedy a další významný kritik Schlierera Kristian Kaes, zemský předseda republikánů v Bádensku-Württembersku, nebyl zvolen do spolkového předsednictva strany. Ke spojení s BFB paradoxně nikdo nedošlo. Koncem roku se BFB sama rozpustila.¹²⁸

Vymezení se vůči zbytku extrémní pravice, podložené oficiálním rozhodnutím strany, platí pro republikány od roku 1990. Na spolkovém sjezdu strany v Ruhstorf

¹²⁶ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.96.

¹²⁷ Verfassungsschutzbericht, 2004, str.96.

¹²⁸ Verfassungsschutzbericht, 2000, str.92-93.

bylo přijato rozhodnutí (*Abgrenzungsbeschluss*) o vymezení nejen vůči NPD a DVU, ale i nacistickému hudebníkovi Franku Rennickemu a spoluvydavateli extrémně pravicových listů *Nation und Europa – Deutsche Monatshefte* Haraldu Neubauerovi.¹²⁹ Schlierer sám potvrdil tento kurz republikánů v příspěvku *Zwischen Republikanern und NPD gibt es keine Gemeinsamkeiten und keine Kooperation*.¹³⁰ Přes veškerou snahu Schlierera ale dochází opakovaně ke kontaktům a spolupráci mezi členy republikánů, NPD a DVU.

13.5 REP a soudní spory

Republikáni vedli a vedou hned několik soudních sporů ohledně práva německých orgánů sledovat tuto stranu zpravodajskými prostředky. REP se snaží dokázat, že se nejedná o stranu ohrožující ústavu SRN a neexistuje proto důvod, aby byla sledována tajnou službou či byla vedena orgány pro ochranu ústavy jako strana extrémní pravice. Pouze v roce 1999 vedli republikáni hned ve čtyřech spolkových zemích soudní spory. Konkrétně se jednalo o Porýní-Falc, Severní Porýní-Vestfálsko, Dolní Sasko a Bádensko-Württembersko. Ve všech případech potvrdil vrchní správní soud dané země právo orgánů SRN na zpravodajskou činnost vůči republikánům. Republikáni protestovali proti zařazení do zprávy spolkového úřadu na ochranu ústavy a zpravodajské činnosti zaměřené proti REP již v roce 1993 v žalobě proti zemi Porýní-Vestfálsko. Tuto žalobu ale vrchní správní soud Düsseldorf také zamítl. Všechny rozsudky potvrdily oprávněnost zásahu zpravodajských služeb v případě republikánů i jejich evidenci jako extrémně pravicové strany u Spolkového úřadu na ochranu ústavy. Legalizovali i činnost skrytých agentů uvnitř strany. Právě skrytí agenti vedli ale v případě řízení o zákazu NPD v letech 2000-2003 k procesním komplikacím, které vyústily až v ukončení samotného řízení. Podrobněji k tomuto tématu v jiné kapitole mé práce.

¹²⁹ Verfassungsschutzbericht, 2000, str.94.

¹³⁰ Verfassungsschutzbericht, 2000, str.94, cit. v: Pressemitteilung der REP-Fraktion im Landtag Baden-Württemberg.

13.6 Volební výsledky REP na spolkové a zemské úrovni po sjednocení SRN

Tabulka 8. Volební výsledky REP na zemské úrovni 1992-2000

spolková země	Rok	%
Severní Porýní-Vestfálsko	1995	0,8
	2000	1,1
Bádensko-Württembersko	1992	10,9
	1996	9,1
Hesensko	1995	1,9
	1999	2,7
Porýní-Falc	1996	3,5
Sasko	1999	1,5
Durynsko	1999	0,8
Sársko	1999	1,3
Berlín	1989	7,5
	1999	2,7

Tabulka 9. Volební výsledky REP na evropské a spolkové úrovni 1989-2005

rok	typ	%
1989	E	7,0
1990	S	2,1
1994	E	3,9
	S	1,9
1998	S	0,4
1999	E	1,7
2002	S	0,6
2004	E	1,9
2005	S	0,6

14 Závěr

Sjednocení Německa postavilo celou extrémní pravici na rozcestí a vyvolalo nejen u ní velká očekávání. Volební úspěchy v nových spolkových zemích dokázala slavit ale až koncem devadesátých, tedy v době, kdy se sociální a hospodářské problémy na východě SRN začaly projevovat stále silněji. Hlasy východních Němců, které obdržely DVU a NPD v zemských volbách v letech 1998 a 2004, jsou alarmující vizitkou pro politiku velkých etablovaných stran. Nepříznivé společenské klima na východě SRN je ideální pro působení extrémní pravice, která dokáže obratně pracovat s frustrovanou částí východoněmeckého obyvatelstva. Svou šanci využila a zaměřila svou pozornost převážně na tuto oblast.

Ve své práci jsem se koncentroval z velké části na ideologii a cíle stran organizované extrémní pravice. Přes všechny rozlišnosti je u nich nepochybně zřetelný společný základ a kontinuita. Extrémní pravice dnešních dnů fakticky nic výrazně nového nenabízí. Víra ve fanatický nacionalismus a jednotu německého národa našla své vyjádření v nejkřiklavější podobě za nacionálního socialismu. Odkaz této doby je bohužel stále přítomný. Proto musíme konstatovat, že extrémní pravice nepředstavuje žádné dočasné a přechodné hnutí, ale tvoří součást politické kultury Německa, i když se pohybuje na samém okraji německého politického systému.

Velké nebezpečí, které s sebou přináší v dnešní době, je konkrétně v nových spolkových zemích její snaha ovlivňovat mládež na komunální úrovni. Tento trend, který zastupuje hlavně NPD v rámci tzv. *Kampf um die Straße*, s sebou u mladých lidí žijících v oblastech s velkými sociálními a hospodářskými problémy přináší značná rizika. Mimo jiné přispívá k radikalizaci celé východoněmecké mládeže. Působení extrémní pravice na mládež v úzkém komunálním prostředí, které jim dodává pocit jistoty a solidarity mezi sebou, vyvolává extrémní reakce i na opačné straně politického spektra. V důsledku popsaného vývoje jsou stále aktivnější i levicové militantní skupiny. Výsledkem je radikalizace mládeže, kterou provází stoupající potřeba hájit svá teritoria, ústící v nespočet násilných konfliktů přímo na ulici.

Dalším tématem k zamyšlení je i integrační s¹ stmelující role stran organizované pravice pro celý tento politický proud. Při pohledu na vývoj extrémní pravice v Německu po roce 1945 jsou markantní především neúspěchy, vnitrostranické konflikty a roztříštěnost celého spektra extrémní pravice. Po ojedinělých volebních úspěších přišel vždy rozkol a úpadek. Působení NPD v současné době v nových spolkových zemích s sebou ale přináší nebezpečí možného dlouhodobého zakotvení této strany minimálně na zemské úrovni. Snaha NPD otevřeně integrovat všechny příznivce extrémní pravice a vytvořit zastřešující organizaci pro její proudy je momentem, který vyžaduje zvýšenou pozornost. NPD nepokrytě vítá do svých řad bývalé členy neonacistických hnutí, kteří zde vykonávají i vysoké stranické funkce. Předseda NPD Voigt pochopil potenciál, který pro stranu představují mladí příznivci neonacismu. Pokud by se NPD její plán podařilo ve větší míře úspěšně provést, hrozilo by dlouhodobé etablování této strany na politické scéně. Součástí takových pokusů o sjednocení extrémní pravice jsou i volební dohody mezi NPD a DVU. Zdá se, že zmíněné strany dokázaly v posledních letech částečně překonat vzájemné antipatie a konkurenční vztahy. Spolupráce s sebou přinesla volební úspěchy pro obě z nich. Popsané tendence k integraci a spolupráci roztříštěného spektra extrémní pravice mohou být zárodkem dlouhodobějších úspěchů.

Jak ale účinně proti extrémní pravici postupovat? Instrukce a organizace SRN zvolily cestu represe i prevence. Represivní složku reprezentují především zákazy skupin a politických stran extrémní pravice, preventivní složku zastupuje osvěta. Z dlouhodobého hlediska se osvědčuje převážně osvěta, mnohem spornější výsledky přinesly zmíněné zákazy stran a hnutí extrémní pravice. Analýza ukončení řízení o zákazu NPD ze strany Spolkového ústavního soudu ukazuje názorně dvousečnost takového postupu. NPD nepochybně napadá politický systém SRN, je rasistická, antisemitská a zpochybňuje zločiny nacionálního socialismu, přesto je potřeba zvážit, zda by její případný zákaz opravdu oslabil extrémní pravici v Německu. Samotný zákaz nedokáže změnit myšlenkové šablony příznivců extrémní pravice. Bylo by naivní se domnívat, že organizovaný pravicový extremismus beze zbytku zmizí. Jedinou správnou cestou se proto zdá být osvěta především v řadách mládeže, která musí korespondovat s lepší sociální a hospodářskou situací hlavně v nových spolkových zemích. Extrémní pravice bude i nadále součástí politického dění v Německu, přesto je potřeba najít cestu, jak její

společenský vliv co nejvíce redukovat a postavit jí na naprostý okraj politického zájmu.

15 Shrnutí v německém jazyce

In meiner Magisterarbeit habe ich mich mit dem Thema *Rechtsextremismus in Deutschland nach der Wiedervereinigung* auseinandergesetzt. Focus der Forschung waren vor allem die organisierten Parteien der rechtsextremen Szene gewesen. Gleich zu Anfang bemühte ich mich um eine Definition des Rechtsextremismus. Natürlich existiert keine offizielle Definition für diese politische Richtung. Man kann diesen Begriff amtlich oder politikwissenschaftlich deuten und mit Hilfe von gemeinsamen Charakteristiken beschreiben. Interessant war auch die Auseinandersetzung mit der historischen Entwicklung des Begriffs Rechtsextremismus.

Das Hauptthema meiner Arbeit leitete ich mit der Geschichte der rechtsextremen Parteien in der Bundesrepublik bis zur Wiedervereinigung ein. Danach widmete ich meine Konzentration der Aufklärung von spezifischen Merkmalen in der Wahrnehmung und Aufnahme von rechtsextremistischen Ideen in den alten und neuen Bundesländern. Überraschend haben empirische Umfragen in den 90er Jahren keine gravierenden Unterschiede in der Neigung zum rechtsextremen Gedankengut zwischen West- und Ostdeutschen festgestellt. Das größte Problem bleibt also die deutlich höhere Zahl an Straftaten mit rechtsextremer Prägung in den neuen Bundesländern als in den alten. Die Angriffe gegen Ausländer in der ersten Hälfte der 90er Jahre in neuen Bundesländern, wo gegenüber den alten Bundesländern der Ausländeranteil an der Gesamtbevölkerung deutlich niedriger ist, rief in der Öffentlichkeit großes Aufsehen aus. Deshalb ist es nötig, dieses Phänomen im Osten Deutschlands zu analysieren.

Teil der Arbeit widmet sich auch der Geschichte von neonazistischen und militanten Gruppierungen im wiedervereinigten Deutschland, mit besonderer Konzentration auf die jugendliche gewaltbereite Subkultur in Ostdeutschland, die eine wichtige Rolle im organisierten Rechtsextremismus spielt.

Den Hauptteil meiner Studie bildet die Analyse der größten organisierten rechtsextremistischen Parteien in Deutschland – NPD, DVU und REP. Die überraschenden Wahlerfolge der NPD und DVU auf Landesebene in den Jahren

1998 und 2004 machen einen tieferen Blick auf ihre Ideologie und Zielsetzung erforderlich. Die offen rassistische, antisemitische, revisionistische Überzeugung der genannten Parteien ist eine Gefahr für das demokratische System der BRD. Die Forderungen nach Systemüberwindung und die Verharmlosung der NS-Verbrechen gehören zu den wichtigsten Gründen, warum die Organe der BRD ihr Interesse verstärkt diesen Organisationen widmen.

Sehr umstritten ist die Wahl der Mittel bei der Bekämpfung der Rechtsextremisten. Für die größte Diskussion sorgte in den Jahren 2000-2003 das Verbotsverfahren gegen die NPD. Das Verfahren selbst wurde zwar auf Grund von Prozessfehlern gestoppt, rief aber eine brauchbare Debatte über den Sinn von Parteiverboten aus. Diesem kontroversen Thema widme ein Kapitel meiner Arbeit gewidmet.

Der Rechtsextremismus bleibt leider mehr als 60 Jahre nach dem Ende des NS-Regimes ein fester Bestandteil des politischen Geschehens in der BRD. Zwar bleiben die rechtsextremistischen Parteien am Rande des politischen Systems, müssen aber auf Grund der immer stärkeren Zusammenarbeit zwischen einzelnen rechtsextremistischen Organisationen und den oben genannten Wahlerfolgen im Focus unserer Aufmerksamkeit bleiben.

16 Literatura

Uwe Backes/Eckhard Jesse, Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland, Bonn 1993.

Uwe Backes/Eckhard Jesse, Jahrbuch Extremismus und Demokratie, Bonn 1989.

Wolfgang Benz (ed.), Rechtsextremismus in der Bundesrepublik, Frankfurt nad Mohanem 1994.

Wolfgang Benz (ed.), Auf dem Weg zum Bürgerkrieg? Rechtsextremismus und Gewalt gegen Fremde in Deutschland, Frankfurt nad Mohanem 2001.

Werner Bergmann, Wie viele Deutsche sind rechtsextrem, fremdenfeindlich und antisemitisch?, v: Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?, Frankfurt nad Mohanem 2001.

Claudia Curio, Chronik rechtsextremer Gewalt, v: Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?, Frankfurt nad Mohanem 2001.

Klaus Farin, Die Skins. Mythos und Realität, Berlin 1997.

Rainer Fromm/Barbara Eckhard, Rechtsextremismus im Internet. Die neue Gefahr, Mnichov 2001.

Jürgen Hoffmann/Norbert Lepszy, Die DVU in den Landesparlamenten: inkompetent, zerstritten, politikunfähig. St. Augustin 1998.

Norbert Lepszy, Republikaner, v: Aus Politik und Zeitgeschichte, 1989.

Peter Lösche, Kleine Geschichte der deutschen Parteien, Stuttgart 1993.

Lee McGowan, Radikální pravice v Německu. Od roku 1870 po současnost, Praha 2004.

Petr Mlsna, Spolkový ústavní soud jako garant ochrany před svévolí výkonné moci v řízení o zákazu NPD, 22. září 2003,
<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=704>

Heinrich Sippel, NPD und DVU, v: Jahrbuch Extremismus und Demokratie, Bonn 1989.

Richard Stöss, Rechtsextremismus im vereinten Deutschland, Berlin 2000.

Verfassungsschutzberichte, 1988-2004. (Zprávy Spolkového úřadu na ochranu ústavy vydává každoročně spolkové ministerstvo vnitra a jsou publikovány mimo jiné na internetových stránkách www.bundesverfassungsschutz.de.)

Bernd Wagner, Die Szene Rechtsextremer Gewalt in den neuen Bundesländern, v: Auf dem Weg zum Bürgerkrieg?, Frankfurt nad Mohanem 2001.

Internet:

www.bundesverfassungsschutz.de

www.bpb.de

www.integrace.de

www.npd.de

www.rep.de

www.dvu.de

www.national-zeitung.de

www.deutsche-stimme.de